

رمضان و بنای ارزش‌ها

مشعل عبدالعزیز الفلاحی | ترجمه: شهاب الدین امیرزاده شمس

مرکز مطالعات متین

رمضان و بنای ارزش‌ها |

رمضان و بنای ارزش‌ها

رمضان و بنای ارزش‌ها |

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

رمضان و بنای ارزش‌ها

نویسنده: مشعل عبدالعزیز الفلاحی

ترجمه: شهاب الدین امیرزاده شمس

ویراست اول: زمستان ۱۴۰۳

مرکز مطالعات متین

MatinStudies.com

فهرست

مقدمه	۸
۱- شادی‌های دل‌انگیز	۱۰
۲- پروژۀ رمضان تو	۱۳
۳- رمضان و تغییر	۱۶
۴- گام نخست	۱۸
۵- هدف	۲۱
۶- رمضان و سنت	۲۴
۷- رمضان و زمان	۲۶
۸. بزرگداشت شعائر الهی	۲۸
۹- درس وحدت	۳۱
۱۰- محیط مثبت	۳۳

رمضان و بنای ارزش‌ها

۱۱. رمضان و دعا ۳۵
۱۲. رمضان و قرآن ۳۸
۱۳. رمضان و بخشندگی ۴۱
۱۴. رحمت و آسان‌گیری شریعت ۴۳
۱۵. رمضان و مجازات‌ها ۴۶
۱۶. رمضان و تبری (اعلام بیزاری) ۴۹
۱۷. غزوه بدر ۵۲
۱۸. رمضان و حسابرسی ۵۵
- ۱۹- شب روشنی‌ها ۵۷
- ۲۰- اعتکاف ۶۰
۲۱. مرور و هم‌خوانی قرآن ۶۳
۲۲. بزرگداشت متن شرعی ۶۵
۲۳. الگو و قدوه ۶۸
۲۴. رعایت حرمت‌ها ۷۱

رمضان و بنای ارزش‌ها

۷۴.....	۲۵. رفع حرج و تنگنا.....
۷۷.....	۲۶. جلوۀ سحرخیزان در آسمان.....
۸۰.....	۲۷. نگرانی‌های مریبان.....
۸۳.....	۲۸. صحنه‌هایی از عمل و الگو گرفتن.....
۸۶.....	۲۹. عید.....

بسم الله الرحمن الرحيم

مقدمه

سپاس و ستایش از آن الله، پروردگار جهانیان است، و درود و سلام بر گرامی‌ترین پیامبران و فرستادگان.

اما بعد، ماه رمضان یکی از بزرگ‌ترین فرصت‌ها در زندگی مسلمانان است.

از درایت و فهم دعوتگران و اصلاحگران این است که ارزش‌ها، مفاهیم و درس‌های این ماه را با دقت مطالعه کنند و بکوشند تا آنها را به مسلمانان یادآوری کنند و تا حد امکان مردم را بر اساس آن‌ها تربیت نمایند.

من نیز با تمام توان کوشیدم تا بیشترین حکمت‌ها و معانی این ماه را استخراج کرده و به صورت مختصر بر آن‌ها توضیحی بیفزایم تا از این طریق بتوانم به ترویج،

رمضان و بنای ارزش‌ها |

گسترش و بررسی آن‌ها در محیط خانه، مسجد و گردهمایی‌ها پردازم، به این امید که در نهایت، هدف مورد نظر تحقق یابد.

از خداوند متعال خواهانم که این تلاش، یآوری برای رسالت امام مسجد و گامی در جهت تحقق اهداف او در این امر بزرگ باشد.

توفیق از سوی الله است و تنها اوست که یاری می‌دهد و توان و نیرو از اوست، و او سرپرست این امر و قادر بر آن است.

مؤلف

۱- شادی‌های دل‌انگیز

الحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على أشرف الأنبياء والمرسلين، وبعد.

این است رمضان!

شب‌های رؤیاهاست!

و از همین جا، قصه‌های آغازین شکل می‌گیرند.

این چراغ‌های شادی کوچه پس کوچه‌های ما را روشن کرده‌اند، احساساتمان را برانگیخته‌اند و سرور را به زندگی‌مان بازگردانده‌اند.

اما کیست که در می‌زند؟

کیست که بار دیگر زندگی ما را از نو سامان داده است؟

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ}

(ای کسانی که ایمان آورده‌اید، روزه بر شما فرض شده است، همان‌گونه که بر

کسانی که پیش از شما بودند فرض شده بود، باشد که پرهیزگار شوید.) (بقره: ۱۸۳)

خوش آمدی ای مهمان دیرین! خوش آمدی ای رمضان، پس از انتظاری دراز!

نه هر غایبی شایسته انتظار است و نه هر تازه‌واردی سزاوار شادی!

وراست گفت خداوند متعال:

{قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ}

(بگو: به فضل و رحمت خداوند، پس باید به آن شادمان شوند که آن بهتر از آن چیزی است که گرد می‌آورند.) (یونس: ۵۸)

خبر از آمدن این ماه و دعوت به بهره‌برداری و سرمایه‌گذاری آن

پیامبر اکرم صلی الله علیه وسلم به آمدن این ماه بشارت می‌داد و مردم را به بهره‌برداری از آن دعوت می‌کرد.

می‌فرمایند: «ماه رمضان بر شما آمده است؛ ماهی که در آن درهای بهشت گشوده می‌شود و درهای دوزخ بسته می‌گردد و شیاطین به زنجیر کشیده می‌شوند. در آن شبی است که بهتر از هزار ماه است. کسی که از خیر آن محروم شود، واقعاً محروم شده است.»

و همچنین ما را با خبر نموده که جبرئیل علیه السلام نزد او صلی الله علیه وسلم آمده و گفته است:

«کسی که رمضان را درک کند و آمرزیده نشود، بینی‌اش به خاک مالیده شود.» زیرا او فرصت‌ها را از دست داده است.

چه بسیارند کسانی که در این شب دیگر صدایشان خاموش شده و چهره‌هایشان از بین رفته است!

رمضان و بنای ارزش‌ها

و چه بسیار بیمارانی که از لذت‌های این شب محروم مانده‌اند!
و چه بسیار زندانیانی که جز میله‌های زندان خود چیزی نمی‌بینند در حالی که هر یک از ما در وطن خود در امن و امان زندگی می‌کنیم، سالم و معاف از درد و بیماری.
حق این نعمت‌ها چنین است که با شکرگزاری به درگاه خداوند پذیرفته شود و انسان با خداوند صداقت داشته باشد و قلب خود را اصلاح کند و از خداوند بخواهد که او را در رسیدن به آرزوهایش یاری دهد.

۲- پروژه رمضان تو

الحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على أشرف الأنبياء والمرسلين، وبعد.

آیا به پروژه رمضان خود فکر کرده‌ای؟ یا هنوز انتظار می‌کشی؟

آیا تصمیم گرفته‌ای که امسال برای خود پروژه‌ای بنویسی تا نشان دهنده شخصیت تو باشد و اثر تو را ماندگار کند؟

اینک رمضان بازگشته است و این نعمت‌های خداوند بار دیگر برایت تکرار می‌شوند! تو هنوز زنده‌ای و دیگران رفته‌اند! سالمی و دیگران بیمارند، آزاد و رها هستی و دیگران دربندند، پس منتظر چه هستی؟

یکی جای خود را مرتب می‌کند، دیگری وسایل مورد نیاز خود را فراهم می‌آورد و دیگران نیز مشغولند. پس تو چه پروژه‌ای داری که با آن از ماه رمضان استقبال کنی، از فرصت‌های خود بهره‌برداری کنی و خلأ خود را پر کنی و آینده‌ات را بسازی؟

چه اندازه فرصت‌ها نمایان می‌شوند و چه بسیار از دست می‌روند! و چقدر چیزهایی که از دست رفته‌اند و چیزی جز گریه بر آنها باقی نمانده است!

پروژه تو می‌تواند توبه‌ای صادقانه برای جبران گذشته باشد و در آن، بخشش و رحمت و رضای پروردگار خود را طلب کنی.

رمضان و بنای ارزش‌ها

زمان بازگشت به سوی پروردگار فرا رسیده است، زمان تصفیۀ قلب تو برای او و صداقت تو با او.

روزهای تاریکی دیگر بس است و زمان بازگشت فرصت‌های دوباره، فرا رسیده است. و ممکن است پروژه‌ی شما تجدید ارتباط با خداوند متعال باشد در عبادات و امور دیگر زندگیتان تا خداوند متعال از شما در بزرگ‌ترین واجبات اسلام، بهترین رفتار را ببیند. به این ترتیب می‌توانید نمازهای نافله، صدقه، ذکر و دیگر اعمال نیکو را بیشتر انجام دهید و سخن پروردگار خود را به یاد آورید که فرموده است: «پیوسته بنده‌ام از طریق نفل‌ها به من نزدیک می‌شود تا جایی که او را دوست می‌دارم.»

و ممکن است پروژه تو زنده کردن معانی قرآن کریم در واقعیت زندگیت باشد، از طریق فهم معانی آن و تدبر در آیاتش و به کار بستن احکام آن. در این رمضان تلاش کن تا آنچه می‌خوانی را بفهمی و آنچه را از معانی به دست می‌آوری، عملی سازی.

ممکن است پروژه تو کمک به رفع نیازهای مردم و یاری رساندن به آن‌ها باشد. شاید دعوتی باشد که از اقبال مردم بهره می‌برد و فرصت‌ها را برای دعوتشان غنیمت می‌شمارد.

همچنین می‌تواند استفاده از این ماه برای اصلاح میان دشمنان و تلاش برای جمع کردن دوبارۀ صفوفشان باشد.

رمضان و بنای ارزش‌ها |

مهم این است که پروژه‌ای را انتخاب کنی که بتواند از انرژی‌ات بهره‌برداری کند و به تو کمک کند تا از ماه رمضان خود بهترین استفاده را ببری و در نهایت موفق شوی.

۳- رمضان و تغییر

الحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على أشرف الأنبياء والمرسلين، وبعد.

چند نفر از ما به خودش گفته است که توان تغییر وضعیت زندگی‌اش را ندارد، نمی‌تواند عادت‌های منفی خود را کنار بگذارد یا دنیایی نو برای خویش بسازد؟ و آنگاه که رمضان فرا می‌رسد، این تصورات را دگرگون ساخته و تحولی اساسی در همه چیز ایجاد می‌کند.

چند بار خواسته‌ایم که برخی روزها را به صورت مستحب روزه بگیریم، اما در عملی ساختن آن ناتوان بوده‌ایم؟ و ناگهان رمضان از راه می‌رسد و هر یک از ما پانزده ساعت روزه می‌گیرد، بی‌آنکه از طولانی بودن روز نگران باشد یا به محاسبه ساعات بپردازد. هر یک از ما خود را فراتر از تمامی شهواتی می‌یابد که به چشم می‌بیند و احساساتش به آن‌ها میل دارد. بلکه توانسته است نظام روزانه خود را دگرگون کند، زندگی و عادت‌هایش را رنگی تازه ببخشد و در زمانی بسیار کوتاه با واقعیت جدید خو بگیرد.

حتی کسی که گرفتار عادت‌های همچون سیگار کشیدن بوده و بارها از ترک آن حتی برای یک ساعت در روز عاجز مانده است، در این ماه توانسته در برابر این خواهش نفسانی، برای مدت طولانی ایستادگی کند، بی‌آنکه دستی به سوی آن دراز کند یا

رمضان و بنای ارزش‌ها

ذهنش درگیر آن شود. همه این‌ها یقین ما را نسبت به توانمندی‌ها و قابلیت‌هایی که در اختیار داریم افزایش می‌دهد و به ما نشان می‌دهد که می‌توانیم هر تغییری را که بخواهیم رقم بزنیم، اگر اراده کنیم. در حقیقت، سراسر زندگی ما وابسته به اراده‌ماست.

بیاید از آن مفاهیمی که هر بار ما را در تنگنا قرار می‌دهند، دست برداریم؛ عباراتی چون: «نمی‌توانم، قادر نیستم، سخت است، غیرممکن است، امتحان کرده‌ام، تلاش کرده‌ام.» و بیاید خود را متقاعد کنیم که ما توانایی انجام هر کاری را داریم.

از اصول ثابت در کتاب خداوند متعال این است: **إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ**؛ (قطعاً خداوند سرنوشت هیچ قومی را تغییر نمی‌دهد مگر آنکه خودشان آنچه را در خودشان است تغییر دهند.) (رعد: ۱۱)

این یک فراخوان است که گام نخست را برداریم، در حالی که اطمینان داریم هر آنچه بخواهیم برایمان محقق خواهد شد.

بسیاری از مشکلات و اشتباهات ما - با خودمان، همسرانمان، خانواده‌هایمان، در رابطه با خداوند متعال و در تعامل با دیگران - تنها به این نیاز دارد که آغاز کنیم؛ مسیر را اصلاح کنیم، کاستی‌ها را جبران نماییم، و حیاتی نو در آن‌ها بدمیم. آنگاه خواهیم دید که زندگی رنگی تازه به خود خواهد گرفت.

۴- گام نخست

رمضان در حالی فرا رسید که خانواده‌ها درگیر خصومت‌ها، خویشاوندان از هم بریده و دل‌ها از یکدیگر دور بودند. هریک از این افراد با خودش می‌گفت که منتظر است تا طرف مقابل دستش را دراز کرده و از او معذرت‌خواهی کند. بعضی از آن‌ها در فاصله همین انتظار از دنیا رفتند و برخی دیگر از زندگی فاصله گرفتند.

در صحیح بخاری از حدیث عباده بن صامت آمده است که گفت: «پیامبر صلی الله علیه وسلم برای خبر دادن به ما در مورد شب قدر بیرون رفتند، اما دو نفر از مسلمانان با یکدیگر به نزاع پرداختند، پس پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمودند: «من آمدم تا به شما در مورد شب قدر خبر دهم ولی فلانی و فلانی با یکدیگر به نزاع پرداختند و این امر از من گرفته شد.»

ببینید چه خیر بزرگی به خاطر اختلافات و درگیری‌ها از دست این امت رفته است! تصور کنید در مقابل، مسلمانی رمضان را روزه گرفته و شب‌ها به عبادت پرداخته و همه چیز را انجام داده است اما خداوند تعالی عمل او را نپذیرفته و به آن توجه نکرده است زیرا او درگیر خصومت و نزاع با فامیل، همسایه، دوست و همکار خود بوده است.

رمضان و بنای ارزش‌ها

پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمودند: «درهای آسمان هر دوشنبه و پنج‌شنبه باز می‌شود و خداوند در آن روز گناهان بندگان را که هیچ چیزی را با او شریک نمی‌سازند می‌بخشد مگر آنکه میان او و برادرش اختلاف باشد و به آن‌ها گفته می‌شود: این دو نفر را نگه دارید (به تأخیر اندازید) تا صلح کنند.»

و در کتاب خداوند تعالی تهدیدی بزرگ برای کسانی که رابطه خویشاوندی را قطع کرده‌اند و در انجام این تکلیف شرعی بزرگ اهمال می‌کنند وجود دارد: **{فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتَقَطَّعُوا أَرْحَامَكُمْ (۲۲) أُولَئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَأَصَمَّهُمْ وَأَعَمَّى أَبْصَرَهُمْ}** (پس آیا اگر روی گردان شوید، جز این انتظار می‌رود که در زمین فساد کنید و پیوندهای خویشاوندی را بگسلید؟ (۲۲) آنان کسانی هستند که خداوند لعنتشان کرده، پس گوش‌هایشان را کرو و چشمانشان را کور کرده است.) (محمد: ۲۲ و ۲۳)

پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمودند: «برای هیچ مسلمانی جایز نیست که بیش از سه روز با برادرش قطع رابطه کند (قهر باشد) و بهترین آن دو کسی است که به سلام کردن پیش قدم شود.» (بخاری و مسلم)

حال تصور کن که تو همان کسی باشی که دستش را دراز می‌کند و گام نخست را برمی‌دارد! چه می‌شود اگر این کار را تنها برای رضای خدا انجام دهی و از همه موانع و بهانه‌های راه فراتر روی؟

رمضان و بنای ارزش‌ها |

این تو باش که آغازگر باشی و تصمیمی بگیری که بیشترین اثر را در تمام زندگی‌ات بگذارد.

این تو باش که پروردگارت را خشنود می‌کنی، پیوندهای خویشاوندی را حفظ می‌نمایی، بر هوای نفس خود غلبه می‌کنی، تولدی نو را برای خود رقم می‌زنی و داستان شکوه و افتخار خود را از نو می‌نویسی.

و همواره به یاد داشته باش: «برای هیچ مسلمانی جایز نیست که بیش از سه روز با برادرش قطع رابطه کند، و بهترین آن دو کسی است که به سلام کردن پیش قدم شود.»

۵- هدف

الحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على أشرف الأنبياء والمرسلين، وبعد.

زندگی شادی را سراغ ندارم که بدون هدف باشد و هیچ چیز هیجان‌انگیزی در زندگی انسانی که هدفی ندارد، نمی‌بینم.

اگر در پی هدفی نباشی، آرزویی را دنبال نکنی، برای دستیابی به مقصودی تلاش نکنی و شب را بدون دغدغه رسیدن به معنایی سپری کنی، در حقیقت، همه چیز را از دست داده‌ای.

مشخص کردن هدف، نیمی از نبرد است و نیمه دیگر آن در زندگی کردن برای تحقق آن هدف نهفته است.

رمضان آمده است تا این معنا را در ما تأیید کند و دغدغه‌ها و چالش‌های آن را در وجودمان بیدار سازد: **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ** (ای کسانی که ایمان آورده‌اید، روزه بر شما واجب شده است همان‌گونه که بر کسانی که پیش از شما بودند [نیز] واجب شده بود، باشد که پرهیزگار شوید.) (بقره: ۱۸۳)

و پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمودند: **«هر که رمضان را با ایمان و امید به پاداش روزه بگیرد، گناهان گذشته‌اش آمرزیده می‌شود.»** (بخاری و مسلم)

رمضان و بنای ارزش‌ها |

تفاوتی بزرگ است میان روزه‌داری که تنها از خوردن و آشامیدن پرهیز می‌کند و منتظر غروب خورشید می‌ماند تا روزش به پایان برسد با آن کسی که از همه چیز امساک می‌کند چون در آرزوی رسیدن به آن هدف بزرگ است.

چالش بزرگ تنها در آن نیست که در روز خود را از خوردن و آشامیدن بازداری زیرا این کاری است که بسیاری می‌توانند انجام دهند، بلکه مهم آن است که اعضا و جوارحت در برابر فرمان‌های الهی فروتن شوند؛ او را بندگی کنی و نسبت به حدود و حرمت‌هایش خاشع بوده، دستوراتش را پاس بداری و از این رهگذر به مقاصد والای روزه نائل شوی.

چقدر تفاوت است میان انسانی که ارزش هدف را درک می‌کند و بر محافظت از تکبیرة الاحرام در نمازهای تراویح و قیام اصرار دارد، چه رسد به حضور در این عبادات با قلبی آگاه، آن هم در حالی که کلام پیامبر صلی الله علیه وسلم را در نظر دارد که فرمودند:

«هر که رمضان را با ایمان و امید به پاداش روزه بگیرد، گناهان گذشته‌اش آمرزیده می‌شود.» (بخاری و مسلم)

این ماه فرصتی برای تمرین، آمادگی و تلاش و مبارزه در مسیر اهداف است. به ما یادآوری می‌کند که هریک از ما باید از خود بپرسد: اهداف بزرگ زندگی من چیست؟

رمضان و بنای ارزش‌ها |

در برابر چالش‌های سرای آخرت چه کرده‌ام؟ پروژه‌ای که باید به آن پایبند باشم کدام است؟ و آن موضوع بزرگی که باید با آن زندگی کنم، شب و روزم را در آن صرف کنم، در سفر و حضر بر آن ثابت قدم بمانم و تا لحظه مرگ، خود را وقف آن نمایم کدام است؟

۶- رمضان و سنت

الحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على أشرف الأنبياء والمرسلين، وبعد.

دیدن خانواده‌هایی که هنگام افطار، با اشتیاق خرما را نگاه می‌کنند و آن را بر دیگر خوراکی‌ها مقدم می‌دارند مرا شگفت‌زده می‌کند. آن را از هر غذای دیگری گواراتر می‌دانند، نه به خاطر طعم آن - زیرا خوراکی‌های لذیذتری نیز وجود دارد - بلکه به این دلیل که سنت پیامبرشان صلی الله علیه وسلم است زیرا او افطارش را با چند دانه خرما آغاز می‌کرد.

شگفت‌انگیزتر این است که گاهی خانواده‌ها ممکن است در لحظه اذان، خرما را نیابند اما همچنان در جستجوی آن باشند، برای به دست آوردنش تلاش کنند و حتی از وقتشان برای آن بگذرند و همه این‌ها تنها برای بزرگداشت سنت و تعظیم وحی، آن هم در حالی است که سفره‌های افطارشان مملو از غذاهای متنوع و رنگارنگ است.

سؤال بزرگ اینجاست: چه می‌شد اگر این اهتمام به خرما هنگام افطار در رمضان، به تمام جنبه‌های زندگی ما گسترش می‌یافت؟!

چگونه بود اگر انسان در خانه، بازار، محل کار و تمام لحظات زندگی‌اش، بر اساس هدایت و سنت پیامبرش حرکت می‌کرد؟!

رمضان و بنای ارزش‌ها

چه می‌شد اگر این اهتمام به سنت را به خانه‌هایمان می‌آوردیم تا روش برخورد ما با همسر و فرزندانمان بر اساس این حدیث باشد: **«بهترین شما، بهترین شما برای خانواده‌اش است.»**

و ارتباط ما با همسایگانمان از این اصل پیروی کند: **«هر کس به خدا و روز قیامت ایمان دارد، باید همسایه‌اش را گرامی بدارد.»**

و سنت به بخشی از زندگی‌مان تبدیل شود، آنگونه که پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمودند: **«محبوب‌ترین شما نزد من و نزدیک‌ترین شما به من در روز قیامت، کسانی هستند که اخلاقشان نیکوتر است.»**

بی‌گمان نیاز ما به سنت پیامبرمان صلی الله علیه وسلم فراتر از هر نیازی است و اگر هیچ دلیلی جز فرمان خداوند متعال نبود که می‌فرماید: **﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ﴾** (بی‌تردید در [رفتار و گفتار] رسول الله، سرمشق نیکویی برایتان است). (احزاب: ۲۱) و انتظار آن سرانجام‌های بزرگ که خداوند متعال می‌فرماید: **﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ﴾** ((ای پیامبر!) بگو: «اگر الله را دوست دارید، از من پیروی کنید تا الله شما را دوست بدارد و گناهانتان را بیامرزد. (آل عمران: ۳۱) تا همه چیز برای ما تحقق یابد، همین کافی بود.

۷- رمضان و زمان

الحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على أشرف الأنبياء والمرسلين، وبعد.

زمان، اثرگذارترین ابزار در زندگی انسان است. اگر بر سر صاحبان فضیلت تاج‌های بزرگی می‌بینی، بدان که این همان فضیلت زمان است که آن‌ها را پیوسته بالا برده و این تاج‌ها را بر سرشان نهاده است.

رمضان آمده است تا این فضیلت را در ما برانگیزد و به ما نشان دهد که زمان، بزرگ‌ترین سرمایه موفقیت است. کافی است تنها چند ثانیه پیش از غروب آفتاب افطار کنی تا روزت بی‌ثمر بماند و هر لحظه‌ای که از تو گذشته است، ارزشی نیابد. و اگر تنها لحظاتی پس از اذان صبح چیزی بخوری، سهم تو از روز جز حسرت نخواهد بود.

رمضان به ما می‌آموزد که گرامی داشتن زمان، هنر بزرگان است و کسی که زمان خود را تباه کند، جز پیشیمانی نصیبی نخواهد داشت. پروردگارت در کتاب خود بارها به زمان سوگند خورده است: (وَالْعَصْرِ، وَالضُّحَى، وَالْفَجْرِ، وَاللَّيْلِ)

و پیامبر گرامی‌ات صلی الله علیه وسلم فرمودند: «نِعْمَتَانِ مَغْبُورٌ فِيهِمَا كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ: الصُّحَّةُ وَالْفَرَاغُ.» (دو نعمت است که بسیاری از مردم در آن‌ها زیان‌کارند: سلامتی و فراغت.)

سه دقیقه برای خواندن دو رکعت نماز کافی است...

بیست دقیقه، برای تلاوت یک جزء از قرآن بس است...

و گفتن صد بار «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ»، تنها هفت دقیقه زمان می‌برد...

و اگر روزانه بیست و پنج حدیث از صحیح بخاری بخوانی، در مدت سه ماه آن را به طور کامل به پایان می‌رسانی...

و یک ساعت در هفته برای دیدار از خویشاوندان کافی است.

یکی از افراد خلاق از زمانی که پیش از خواب داشت بهره برد و روزانه بیست دقیقه را به خواندن «مسند امام احمد» و «سیر أعلام النبلاء» اختصاص داد. اولی را که سی و چهار جلد دارد و دومی را که بیست و سه جلد است، بدین شیوه مطالعه کرد. او زمانی را که بسیاری صرف مرور گوشه همراه خود می‌کنند، به فضایی برای خلاقیت تبدیل کرد و از آن برای محقق ساختن برخی از آرزوهایش بهره برد.

و تو بهتر از هر کس دیگری به زمان خود آگاهی و به واقعیت واقف‌تری و می‌توانی عمر خود را از پراکندگی حفظ کنی.

می‌توانی به زندگی شخصی، خانه، خانواده، کار و پروژه‌های خود در زندگی بازگردی و برای آن اهدافی تعیین کنی که در نهایت به تحقق آرزوهایت کمک کند.

۸. بزرگداشت شعائر الهی

الحمد لله رب العالمین، والصلاة والسلام على أشرف الأنبياء والمرسلین، وبعد.

از بزرگ‌ترین اهدافی که رمضان برای نهادینه کردن آن در دل‌های ما آمده، بزرگداشت شعائر الهی است: **{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ}** (ای کسانی که ایمان آورده‌اید! روزه بر شما مقرر شده، همان‌گونه که بر کسانی که پیش از شما بودند مقرر شده بود، باشد که پرهیزگار شوید.) (بقره: ۱۸۳)

رمضان نیامده است که تنها از خوردن و آشامیدن دست بکشیم زیرا این کاری است که هر انسانی از عهدۀ آن برمی‌آید، بلکه رمضان آمده است تا اهداف والایی همچون بزرگداشت خداوند، تعظیم او، پایبندی به شعائرش و پرهیز از محرمات و نواهی‌اش را در ما بسازد. **{ذَلِكَ وَمَنْ يُعْظَمْ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ}** (این است [فرمان الهی] و هر کس شعائر خدا را بزرگ دارد، پس این [نشانه] تقوای دل‌هاست.) (حج: ۳۲)

دعوتی است تا رمضان را با طاعات پرکنیم و در این ایام، معانی عبادی بسیاری را محقق سازیم که ما را برای زندگی آماده کرده و ما را به عنصری فعال در آن تبدیل نماید.

رمضان و بنای ارزش‌ها |

اگر می‌خواهی این حقیقت را درک کنی، به سخن پیامبر صلی الله علیه وسلم بیندیش: «مَنْ لَمْ يَدَعْ قَوْلَ الزُّورِ وَالْعَمَلَ بِهِ، فَلَيْسَ لِلَّهِ حَاجَةٌ فِي أَنْ يَدَعَ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ.» (هر کس دروغ و عمل به آن را رها نکند، [بداند که] خداوند نیازی ندارد که او خوردن و نوشیدن خود را ترک کند).

پس هر که در روزهای رمضان از باطل، دروغ و مخالفت با حق روی نگرداند، ترک طعام و شراب او نزد خداوند ارزشی ندارد.

چه بسیار روزه‌داری که خداوند به گرسنگی و تشنگی‌اش توجهی نمی‌کند و چه بسیار کسی که امید به چیزی دارد اما در مسیر نادرستی گام برمی‌دارد!

{لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ} ارتباط با خداوند متعال بیشتر شود، پس واجباتش را به جای آوری، فرمان‌هایش را بزرگ بداری، از محرّماتش دوری کنی و شعائرش را گرامی بداری!

معیار تقوا در رمضان این است که در توبهات صادق باشی، به طاعت پروردگارت روی آوری و تا جایی که توان داری از محرّماتش دوری کنی و هرگاه این امر در تو محقق شد، این معنای بزرگ نیز برای تحقق خواهد یافت.

{لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ} دعوتی است به این که زبانت آبروی مسلمانی را نریزد، چشمانت در حرام نگردد و نگاهت به معصیت خدا نیفتد. پس این سخن پیامبر صلی الله علیه

رمضان و بنای ارزش‌ها |

وسلم را سرلوحهٔ خود قرار ده: «مَنْ لَمْ يَدَعْ قَوْلَ الزُّورِ وَالْعَمَلَ بِهِ، فَلَيْسَ لِلَّهِ حَاجَةٌ فِي أَنْ يَدَعَ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ.»

(هر کس دروغ و عمل به آن را رها نکند، [بداند که] خداوند نیازی ندارد که او خوردن و نوشیدن خود را ترک کند.)

این میدان چالش بزرگ و سرانجام همان هدفی است که در نهایت به دنبالش هستیم.

۹- درس وحدت

الحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على أشرف الأنبياء والمرسلين، وبعد.

در رمضان نیازی به مفاهیم و معارف جدیدی نداری که تو را به اهمیت وحدت این امت یادآوری کند، بلکه همین صحنه‌هایی که در لحظات افطار، سحری و نماز تراویح می‌بینی، کفایت می‌کند.

این امت برای استوار ساختن مفاهیم وحدت از طریق شناخت و مفاهیم، به زمان طولانی نیاز دارد و شاید در نهایت، به نتیجه‌ای که می‌خواهد نرسد اما رمضان با نمایش‌های عملی روزانه، همه این‌ها را در صحنه‌هایی خلاصه می‌کند که چشم بینندگان را پر می‌سازد.

شارع با چنین تصاویری می‌خواهد ارزش اتحاد و همبستگی را در دل‌های ما بنا نهد، روحیه جمعی را میان ما تقویت کند و از این پراکندگی، گروه‌هایی را پدید آورد که پیوندی عمیق و احساس وابستگی مشترک میان خود داشته باشند: **إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ** (همانا این امت شما، امتی یگانه است و من پروردگار شمایم، پس مرا پرستید.) (انبیاء: ۹۲)

هرکس در اهتمام شرع به نماز جماعت در خانه‌های خداوند، روزه رمضان و حج بیت‌الله الحرام تأمل کند، درمی‌یابد که اتحاد در اسلام چه جایگاهی دارد.

رمضان و بنای ارزش‌ها

امت امروز در بسیاری از پروژه‌های پیشرفت خود دچار عقب‌ماندگی شده است و اساس این عقب‌ماندگی، اختلاف و نزاعی است که به اوج خود رسیده و به طرز چشمگیری در میان افراد، خانواده‌ها و جوامع گسترش یافته است.

و شاید اگر به نزدیک‌ترین دادگاه مراجعه کنی، دریابی که بیشتر پرونده‌های آن مربوط به اختلافات خانوادگی است!

سپس اگر کمی گسترده‌تر ببینی متوجه می‌شوی که فتنه اختلافات به سبب تعصبات قبیله‌ای یا سنت‌ها و وقایع مربوط به گذشته است! و چون باز هم گسترده‌تر ببینی اختلافاتی را خواهی دید که میان اصحاب یک حق و بیشترش بر سر خوب و بهتر است.

امروز رمضان آمده تا به ما بیاموزد که درس وحدت و اجتماع کلمه یکی از بزرگ‌ترین اهداف آن است.

این گروه‌های مختلف که در زمان افطار و سحری بر سر یک سفره جمع می‌شوند، در طول ماه کامل عبادت می‌کنند و به سوی یک قبله در نمازهای تراویح و قیام، در یک صف قرار می‌گیرند، در حقیقت این درس را فرا می‌گیرند، مضامین آن را درک می‌کنند، آثار آن را می‌فهمند و سعی می‌کنند تا این مفاهیم را در زندگی خود به کار ببرند، هرگاه که به آن توفیق یابند.

۱۰- محیط مثبت

الحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على أشرف الأنبياء والمرسلين، وبعد.

چه چیزی این جمعیت‌های بزرگ را در رمضان، با وجود طولانی بودن ساعات و روزهایش، برروزه گرفتن یاری رسانده است؟

چه عاملی سبب شده تا آن‌ها این عبادت را در فضایی سرشار از شادی و نشاط به جا آورند، با آنکه انجام آن مستلزم تلاش و هزینه است؟

این همان تأثیر محیط‌های مثبت است که بسیاری از تکالیف را در چشم انسان به تجربه‌هایی لذت‌بخش و معنابخش تبدیل می‌کند.

هنگامی که پیامبر صلی الله علیه وسلم خواستند تا متخلفان از غزوه تبوک را ادب کنند، آن‌ها را در انزوای احساسی قرار دادند. به رغم آنکه در میان جامعه مسلمین بودند اما از مفهوم بزرگ آن محروم شدند، تا جایی که اشک از دیدگان‌شان جاری می‌شد زیرا حس تعلق به جماعت را از دست داده بودند و از مشارکت در آن محروم گشته بودند.

ماه رمضان به ما می‌آموزد که فعالیت‌های جمعی، استعداد‌های جامعه را به کار می‌گیرند، بستری مناسب برای عمل فراهم می‌کنند، روحیه همکاری را تقویت می‌نمایند و رقابت سالم را میان افراد برمی‌انگیزند. اگر چنین محیطی نبود، بعد از

رمضان و بنای ارزش‌ها

توفیق الهی، توانایی روزه‌داری یک ماه کامل، برپایی نماز قیام، اعتکاف، صدقه دادن و ختم‌های متعدد قرآن را نمی‌داشتیم.

امروز عصر ما، عصر همبستگی‌ها و تشکلهاست و امت اسلامی بیش از هر زمان دیگری به اتحاد، همبستگی و همکاری میان افراد خود نیاز دارد. باید پروژه‌هایی ایجاد شود که استعدادها را دربرگیرد و افراد را در فرآیند ساخت و پیشرفت جامعه مشارکت دهد به گونه‌ای که روح «من» در آن محو گردد و آگاهی از «ما» در سطحی گسترده رشد کند، بی‌آنکه این انسجام، به تعصب نسبت به یک رأی، ایده یا پروژه‌ای خاص منجر شود. در عین حال، چنین جامعه‌ای باید با هر حرکتی که هدفش حق‌جویی، انگیزه‌اش همکاری و دغدغه‌اش خدمت به اسلام است، همیاری کند.

از کمال آگاهی فرد آن است که دوستی شایسته و همراهی شرافتمند برگزیند، همنشینانی صالح انتخاب کند که او را به کار و تلاش برانگیزند و به معانی والای زندگی سوق دهند. همچنین باید به فعالیت‌های جمعی روی آورد، تلاش کند تا عضوی مؤثر در آن‌ها باشد و تا حد امکان از انزوا و فردگرایی بپرهیزد زیرا همچنان که گفته شده است: «گرگ، گوسفند دورمانده از گله را می‌درد.»

۱۱. رمضان و دعا

الحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على أشرف الأنبياء والمرسلين، وبعد.

هنگامی که خداوند متعال دربارهٔ وجوب روزه سخن گفت و مجموعه‌ای از احکام آن را بیان کرد، بدون هیچ مقدمه‌ای به موضوع قرب خود به بندگان و اجابت دعای آنان پرداخت: **﴿وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ﴾** (و هرگاه بندگانم از تو دربارهٔ من بپرسند، [بگو] که من نزدیکم، دعای دعاکننده را - هنگامی که مرا بخواند - اجابت می‌کنم. پس [آنان] باید دعوت مرا بپذیرند و به من ایمان بیاورند، باشد که راه یابند.) (بقره: ۱۸۶)

این اشاره‌ای ظریف به اهمیت دعا در زمان‌های سرشار از خیر و برکت است.

هنگامی که قرآن را می‌خوانی، از پافشاری بزرگان در دعا و احساس عمیق آنان نسبت به اثرگذاری آن در زندگی‌شان - هرچند پس از گذشت زمان - شگفت‌زده می‌شوی.

اگر تنها به سورهٔ انبیا نگاه کنی، متوجه خواهی شد که پیامبران بارها و بارها پروردگارش را صدا زده‌اند. در داستان ایوب علیه الصلاة والسلام، الله متعال می‌فرماید: **﴿وَأَيُّوبَ إِذْ نَادَى رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّحِمِينَ﴾** (و [یاد کن] ایوب را، هنگامی که پروردگارش را ندا داد که: «به من آسیب رسیده است و تو

رمضان و بنای ارزش‌ها

مهربان‌ترین مهربانانی.» (انبیاء: ۸۳) و در پایان داستان یونس علیه‌السلام آمده است: **{فَنَادَى فِي الظُّلُمَاتِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ}** (پس در میان تاریکی‌ها ندا داد که: «معبود حقی جز تو نیست، تو منزهی، همانا من از ستمکاران بودم.») (انبیاء: ۸۷)

و در داستان زکریا علیه الصلاة والسلام، خداوند چنین می‌فرماید: **{وَزَكَرِيَّا إِذْ نَادَى رَبَّهُ رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ}** (و [یاد کن] زکریا را، هنگامی که پروردگارش را ندا داد که: پروردگارا، مرا تنها [و بی‌فرزند] مگذار، و تو بهترین وارثانی.) (انبیاء: ۸۹)

همه این نداها مقدمه‌ای بر پایانی شگفت‌انگیز بود که در آن خداوند چنین فرمود: **{فَأَسْتَجِبْنَا لَهُ}** (پس دعای او را اجابت کردیم.) (انبیاء: ۹۰)

پس به برکت این دعا، ایوب علیه الصلاة والسلام از بیماری‌اش شفا یافت، یونس علیه الصلاة والسلام از بحران و سختی نجات پیدا کرد و زکریا علیه الصلاة والسلام صاحب فرزند و نسلی شایسته شد.

خلیفه راشد، عمر، رضی الله عنه، مشکل ما را به روشنی بیان کرد و فرمود: «من نگرانی اجابت دعا را ندارم، بلکه نگرانی من، خود دعا کردن است.»

رمضان و بنای ارزش‌ها |

اگر می‌خواهی اثر این سخن را درک کنی، نگاه کن که چقدر از وقتت را صرف درخواست از پروردگارت می‌کنی!

باید دریابیم که نیاز ما به دعا، فراتر از هر نیاز دیگری است و بر هر یک از ما لازم است که بیاموزیم چگونه پیشانی بر خاک بگذاریم و با تمام وجود، «یا رب!» را زمزمه کنیم. و اگر خداوند تو را صادق، مشتاق و مصرّ در دعا ببیند، تو را به راه درست هدایت می‌کند، توفیق انتخاب صحیح را نصیب می‌گرداند و درهای خیرات را به رویت می‌گشاید.

۱۲. رمضان و قرآن

الحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على أشرف الأنبياء والمرسلين، وبعد.

خداوند متعال، رمضان را با برجسته‌ترین ویژگی‌ها و زیباترین جلوه‌هایش توصیف

کرده و فرموده است: **{شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ**

الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ} (ماه رمضان ماهی است که در آن قرآن فرو فرستاده شده است که

راهنمای مردم و [حاوی] دلایل آشکار هدایت و [میزان] تشخیص حق از باطل است.)

(بقره: ۱۸۹)

چنانکه سلف این معنا را به خوبی دریافتند و این ماه را عرصه‌ای برای رقابت در

بهره‌گیری از خیرات کتاب خدا، از راه تلاوت و تدبر، قرار دادند.

در صحیحین (صحیح بخاری و صحیح مسلم) حدیثی از ابن عباس رضی الله عنهما

آمده است که در وصف پیامبر صلی الله علیه وسلم می‌فرماید: «و بخشنده‌ترین

حالت او در رمضان بود، هنگامی که جبرئیل با او ملاقات می‌کرد و قرآن را با او مرور

می‌نمود.»

پس می‌بینیم که بخشندگی پیامبر صلی الله و علیه وسلم به رمضان پیوند خورده

و سبب افزایش آشکار این بخشندگی، رابطه ویژه او با قرآن بوده است!

رمضان و بنای ارزش‌ها |

چه بسیار خردمندانی که با تأمل در این توصیف، از تأثیر قرآن بر صاحب آن دچار شگفتی شده‌اند. تصور کنید که اگر اقبال مسلمانان به کتاب خدا با تدبیر، تأمل و درک معانی آن همراه بود، وضعیت آنان چگونه می‌شد!

چه می‌شد اگر هر انسان آنچه را که می‌خواند، می‌فهمید و از یک آیه یا سوره نمی‌گذشت مگر اینکه آن را به خوبی درک می‌کرد و در زندگی‌اش به کار می‌بست!

هریک از ما چند بار این آیه را خوانده‌ایم: **فَوَمَنْ لَّمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ** (و کسانی که به موجب آنچه خدا نازل کرده حکم نکنند، آنان خود ستمگرانند). (مائده: ۵۱)

اما همین آیه ما را از انواع و اقسام ظلم در زندگی‌مان بازداشتی است، چه در مقام یک همسر، چه در مقام یک پدر، یا یک مسئول!

چند بار پیش آمده که تلاوت کننده کتاب خدا، این سخن او را تکرار می‌کند: **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنتُمْ مُؤْمِنِينَ** (ای کسانی که ایمان آورده‌اید، از خدا پروا کنید و اگر مؤمن هستید، آنچه از ربا باقی مانده است را رها کنید). (بقره: ۲۷۸)

اما بعد از آن، می‌بینی که سوار بر خودرو خود شده و خانه‌اش را با وام‌های ربوی تجهیز می‌کند!

رمضان و بنای ارزش‌ها |

و بارها آیات مربوط به شهادت اعضا و جوارح بر صاحبانشان در صحنه‌های قیامت را می‌خوانیم و تکرار می‌کنیم: **﴿الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰ أَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا أَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾** (امروز بر دهانشان مُهر می‌نهم و دست‌هایشان با ما سخن می‌گویند و پاهایشان به آنچه به دست آورده‌اند، گواهی می‌دهند.) (یس: ۶۵)

با این حال، هیچ کدام از ما از انباشتن اعمالی که این اعضا هر روز علیه ما شهادت خواهند داد، باز نمی‌ایستیم.

چقدر به تدبیر، درک، فهم و عمل به قرآن نیازمندیم!

۱۳. رمضان و بخشندگی

الحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على أشرف الأنبياء والمرسلين، وبعد.

پیامبر صلی الله علیه وسلم بخشنده‌ترین مردم بود و هرگز در برابر درخواست چیزی، پاسخ رد نمی‌داد. او صلی الله علیه وسلم به ما آموخت که بخشش یک هنر است و زندگی در برابر کسانی که این هنر بزرگ را به نیکی می‌آموزند، با احترام می‌ایستد.

در ماه رمضان، این معنا در زندگی او صلی الله علیه وسلم گسترده‌تر می‌شد، «بخشنده‌ترین حالت او در رمضان بود.» و پیامبر صلی الله علیه وسلم به این بخشندگی دعوت کردند و به برخی از جلوه‌های آن را در رمضان تشویق نمودند، آنجا که فرمودند: **«هر کس روزه‌داری را افطار دهد، پاداشی مانند پاداش او خواهد داشت.»**

همچنین او صلی الله علیه وسلم از گرفتن و دست دراز کردن برای درخواست نهی کرد و این عمل را به حدی ناپسند شمرد که اگر شلاق یکی از یارانش در حالی که بر شترش سوار بود، می‌افتاد، از شتر پایین می‌آمد و آن را برمی‌داشت تا مبادا از کسی چیزی بخواهد و از چنین وضعیتی پرهیز می‌کرد.

رمضان و بنای ارزش‌ها

تو نیز می‌توانی این هنر را بیاموزی و با مال خود بخشنده‌گی کنی، همان‌گونه که پیامبر صلی الله علیه وسلم هرگز درخواستی را رد نمی‌کرد. البته لازم نیست همه چیز را ببخشی، بلکه همین که این احساس را داشته باشی، برای آن اهمیت قائل شوی و حتی سهم اندکی در این کار داشته باشی، گواهی بر تحقق این معنای بزرگ در زندگی تو خواهد بود.

و می‌توانی با لبخند و گشاده‌رویی‌ات بخشنده‌گی کنی، و می‌توانی با جایگاه و شفاعت خود به دیگران یاری رسانی. همچنین می‌توانی در اصلاح روابط میان همسایگان و جامعه‌ات همکاری کنی و در هر کار نیک مشارکت داشته باشی و در حمایت از هر کار پسندیده سهم شوی و یار و یاور هر نیازمندی گردی.

حتی مشارکت تو در نظافت مسجد، کمک مالی برای پرداخت دستمزد خادمان آن و همکاری با اهالی محل در برنامه‌ها و پروژه‌هایشان، نشانه‌ای از آگاهی و مسئولیت‌پذیری است.

مهم این است که از کار خیر و بخشنده‌گی بی‌بهره نباشی و تنها نظاره‌گر میدان‌های سخاوت و کرم نباشی. اگر این جلوه‌های نیکوکاری از خانه‌ات سرچشمه بگیرد، تأثیر و معنای عمیق‌تری خواهد داشت.

و همیشه به یاد داشته باش که این‌ها اخلاق پیامبران است.

۱۴. رحمت و آسان‌گیری شریعت

الحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على أشرف الأنبياء والمرسلين، وبعد.

قاعدهٔ بزرگ شریعت این است که اصل در اشیا، حلال بودن آنهاست. رحمت خداوند متعال بر خشم او پیشی گرفته است و اینکه هر گناهی جز شرک را می‌بخشد و سرانجام صاحب آن به بهشت خواهد رسید، هرچند که در مسیر رسیدن به آن، دچار مجازات یا محرومیتی شود.

هنگامی که احادیث مربوط به روزه را می‌خوانی، این رحمت فراگیر که در متن آنها جاری است، تو را مجذوب خود می‌کند: «امت من در خیر و نیکی خواهند بود، مادامی که در افطار تعجیل کنند»، «امت من در خیر و نیکی خواهند بود، تا زمانی که سحری را به تأخیر اندازند.»

«به راستی که خداوند و فرشتگانش بر کسانی که سحری می‌خورند، درود می‌فرستند»، «هر کس روزه باشد و از روی فراموشی چیزی بخورد یا بیاشامد، باید روزه‌اش را کامل کند زیرا خداوند او را خورانده و نوشانده است.»

{يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ} (خداوند برای شما آسانی می‌خواهد و

سختی نمی‌خواهد.) (بقره: ۱۸۵)

رمضان و بنای ارزش‌ها

حتی زنان باردار و شیرده، به دلیل نگرانی برای فرزندشان، از این فریضه معاف شده‌اند که این نیز نشانه‌ای از رحمت خداوند نسبت به آنان و فرزند کوچکشان است.

اگر نگاهت را به اصول و فروع شریعت گسترش دهی، به روشنی درمی‌یابی که خداوند متعال با این شریعت، سعادت انسان را در دنیا و آخرت اراده نموده است.

بیچاره‌اند کسانی که گمان می‌کنند این شریعت تنگ و محدود است، احکام آن سخت و دشوار است و اساس آن بر مشقت و سخت‌گیری بنا شده است. آنان این سخنان را در مجالس عمومی و خصوصی بر زبان می‌آورند، در حالی که اگر فقط نصوص مربوط به رمضان را با دقت و ژرفاندیشی می‌خواندند، درمی‌یافتند که چقدر فاصله است میان دانسته‌های آنان و واقعیت شریعتشان.

وقتی متون وحی را با احساس بخوانی، زیبایی، آسانی، ظرافت و توجه این شریعت به ریزترین احساسات انسان تو را شگفت‌زده خواهد کرد.

از درک صحیح این نکته که «اصل در شریعت، آسان‌گیری است»، باید آگاه باشیم؛ شریعت با سخت‌گیری افراطی و تندروی مبارزه می‌کند و در برابر آن قاطعانه می‌ایستد.

رمضان و بنای ارزش‌ها

در مقابل، بر ماست که به اخلاق پیام‌آور این شریعت، حضرت محمد صلی الله علیه وسلم آراسته شویم و همچون ایشان رفتار کنیم؛ چنان که هرگاه میان دو گزینه مخیر می‌شدند، آسان‌تر آن را برمی‌گزیدند، مگر آنکه گناه می‌بود. اگر به رفتار پیامبر صلی الله علیه وسلم در خانه، دادوستد، معاشرت و حتی برخورد با دشمنانشان بنگری، احساس آرامش و آسان‌گیری سراسر وجودت را فرا خواهد گرفت.

این معنا را در زندگی خود پیاده کن و آن را به عنوان اصل ثابت در تمام تعاملات قرار بده. از هر چیزی که با این خلق بزرگ در تضاد است، پرهیز!

۱۵. رمضان و مجازات‌ها

الحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على أشرف الأنبياء والمرسلين، وبعد.

شریعت اسلامی در رمضان ماجرای مردی را روایت می‌کند که در روزهای این ماه با همسرش همبستر شد. شریعت با قاطعیت با او برخورد کرد و بر او واجب ساخت که برده‌ای آزاد کند، اگر توانایی آن را نداشت، باید دو ماه پی‌پی روزه بگیرد و اگر از این نیز ناتوان بود، شصت مسکین را اطعام کند. این حکم، نشان دهنده جامعیت شریعت است که میان آسان‌گیری و رحمت برای مکلفان و کنترل رفتار کسانی که در حریم‌های الهی سهل‌انگاری می‌کنند، تعادل برقرار کرده است.

این شریعت، روشی را بنا نهاده که بر رحمت، شفقت و آسان‌گیری برای مکلفان تا بالاترین درجه استوار است. در عین حال، نسبت به سرکشان و متجاوزان محدودیت‌هایی را وضع کرده و آنان را به چشیدن تلخی مخالفت وادار می‌کند تا به مسیر درست بازگردند و هماهنگی این شریعت را در آینده دچار اختلال نسازند.

این حدود و مجازات‌هایی که شریعت بر پایه آن‌ها استوار است، نظامی می‌سازد که امنیت را برای جامعه فراهم کرده و مردم را در فضایی از برادری و رحمت در کنار یکدیگر نگه می‌دارد؛ چنان که خداوند می‌فرماید: **﴿وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَاةٌ يَا أُولِي**

رمضان و بنای ارزش‌ها |

الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ؛ (و برای شما در قصاص زندگی است، ای خردمندان! باشد که

پرهیزگار شوید.) (بقره: ۱۷۹)

وقتی قاتل قصاص شود، دست دزد قطع گردد، زناکار تازیانه بخورد یا سنگسار شود و شراب خوار حد بخورد، امت نه تنها عضوی را از دست نمی‌دهد، بلکه حیات دوباره می‌یابد. مردم حقوق یکدیگر را رعایت می‌کنند، احترام متقابل گسترش می‌یابد، روح برادری تقویت می‌شود و شادی‌های زندگی میان آنان جریان می‌یابد؛ در حالی که هر کس به خوبی می‌داند چه حقوقی دارد و چه وظایفی بر عهده اوست.

از سویی دیگر غوغایی در گوشه و کنار با نام حقوق بشر به پا کرده‌اند که احکام این شریعت را هدف قرار داده‌اند. آنان می‌خواهند میان مردم و شریعت الهی مانع ایجاد کنند و در آینده، هرج و مرجی بی‌پایان به وجود آورند.

از نشانه‌های درک صحیح و کمال دین تو آن است که این شریعت را بزرگ بداری، گوش خود را به سخنان پوچ‌گویان نسپاری و به دنبال این دعوت‌ها، هرچند که چگونه جلوه کنند، کشیده نشوی و ایمان داشته باشی که خداوند، حکیم و داناست.

رمضان و بنای ارزش‌ها |

{ذَلِكَ وَمَنْ يُعِظْكُمْ شَعْبَتِ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ} (این است [احکام الهی] و هر

کس شعائر خدا را بزرگ دارد، بی‌گمان، این [بزرگ‌داشت] از پرهیزگاری دل‌هاست.)

(حج: ۳۲)

۱۶. رمضان و تبری (اعلام بیزاری)

الحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على أشرف الأنبياء والمرسلين، وبعد.

پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمود: «تفاوت میان روزه ما و روزه اهل کتاب، خوردن سحری است.»

پیامبر صلی الله علیه وسلم از طریق این سخن، می‌کوشد تا روح برائت از مشرکان را دوباره زنده کند و روزه‌داران را، در حالی که غرق شادی ماه رمضان‌اند، به این حقیقت یادآوری کند که شریعت، مجموعه‌ای پیوسته و هماهنگ است که اجزای آن یکدیگر را تکمیل می‌کنند. این شریعت، مفاهیمی جدا از هم ارائه نمی‌دهد، بلکه طرحی جامع برای ساختن انسان از همه ابعاد ارائه می‌کند.

کافر، دشمن مؤمن است؛ این نه دانشی برای حفظ کردن، بلکه عقیده‌ای است که باید در دل‌های مؤمنان زنده بماند. کافر همواره دشمن خواهد بود، هرچند که اوضاع و شرایط، چهره‌های گوناگونی به خود بگیرد.

خداوند متعال می‌فرماید: **{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا ۚ لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ إِلَيْهِم بِالْمَوَدَّةِ}**

(ای کسانی که ایمان آورده‌اید! دشمن من و دشمن خودتان را دوستان [خود] مگیرید [به گونه‌ای که] دوستی بر آنان عرضه می‌دارید.) (ممتحنه: ۱)

رمضان و بنای ارزش‌ها

البته میان رفتار ما با آنان و باور قلبی ما تفاوت است و این رفتار، به روشنی در این سخن پروردگارت نمایان است: **لَا يَنْهَى كُمْ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقْتَلُوا فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوا مِّن دِينِكُمْ أَنْ تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ**؛ (الله شما را از کسانی که با شما در دین نجنگیده و شما را از خانه‌هایتان بیرون نکرده‌اند، باز نمی‌دارد که با آنان نیکی کنید و با ایشان عدالت ورزید زیرا خداوند دادگران را دوست دارد.) (ممتحنه: ۸)

این اجازه شامل همهٔ انواع نیکی و عدالت در حق آنان می‌شود، جز مواردی که نصی صریح بر نهی از آن وجود دارد، مانند سلام کردن و شرکت در جشن‌های دینی‌شان. غیر از این موارد، اسلام در زمینهٔ تعامل با آنان، راه را برای ارائهٔ برترین نمونه‌ها و ارزش‌ها گشوده است.

در حدیث پیامبر صلی الله علیه وسلم آمده است: **«هرکس معاهدی (غیرمسلمانی که با مسلمانان پیمان دارد) را به قتل برساند، بوی بهشت را نخواهد چشید.»**

در عین حال، عقیده‌ای که باید دل‌های ما را زنده نگه دارد این است که آنان دشمنند و برخورد ما با هر غیرمسلمانی باید بر پایهٔ همین باور باشد.

هیچ‌گاه لحظه‌ای نخواهد رسید که از آنان محبتی حقیقی دریافت کنیم، مگر آنچه که در خدمت اهداف، عقاید و روش زندگی‌شان باشد. خداوند متعال نی‌فرماید:

رمضان و بنای ارزش‌ها |

{وَلَنْ تَرْضَىٰ عَنْكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارَىٰ حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ} (و هرگز یهود و نصاری از تو

خشنود نخواهند شد تا آنکه از آیین آنها پیروی کنی.) (بقره: ۱۲۰)

این حقیقت ما را وادار می‌کند که بدانیم نبرد با دشمنان تا قیامت ادامه خواهد داشت و باید در برابر هرگونه اقدامی که از سوی آنان صورت می‌گیرد، هوشیار باشیم و هرگاه با ارزش‌ها و اصول ما در تضاد بود، با عزت و سربلندی بایستیم.

همچنین این معنا ما را ملزم می‌کند که به دین، ارزش‌ها و وحی الهی خود افتخار کنیم و آگاه باشیم که چراغی که خداوند برای زدودن تاریکی‌های جهان برافروخته است، در دستان ما مسلمانان است و در اختیار هیچ یک از مردم جهان نیست.

۱۷. غزوه بدر

هفدهم رمضان یادبودی است که هر سال در خاطرمان زنده می‌شود و ما را به دوران پیروزی‌ها، گسترش دین و مسیر عزت در زندگی مسلمانان بازمی‌گرداند. بدر، نخستین غزوه در تاریخ اسلام و اولین پیروزی بود که دژهای باطل را در مکه پس از سال‌ها شکنجه و آزار که اهل حق و پیروان راه مستقیم متحمل شدند، فرو ریخت. در آن دوران، باطل تلاش می‌کرد استعمار خود را بر تمام جنبه‌های زندگی تحمیل کند اما مسلمانان به همراه رهبر بزرگوارشان صلی الله علیه وسلم در برابر هرگونه شکل از این استعمار ایستادگی می‌کردند.

امروز اما آن استعمار به شکل سنتی خود که متکی بر سلاح بود، ادامه ندارد بلکه به فرهنگی خرنده و اندیشه‌ای تحریف‌شده تبدیل شده است. اکنون برای دشمنان ضرورتی ندارد که سرزمین تو را اشغال کنند یا به حقوق تجاوز نمایند.

استعمار واقعی در شکل جدید خود آن است که هویتت را بریابند، ارزش‌هایت را محو کنند، استقامت و پایداریات را تضعیف نمایند و داستان دینداریات را به پایان برسانند. کار به جایی رسیده است که مفاهیم وحی به اتهاماتی بدل شده که در میانه راه تو را با آن سرزنش می‌کنند!

رمضان و بنای ارزش‌ها

استعمار آن است که به زبان دشمن خود افتخار کنی و زبان مادری‌ات را از یاد ببری، به میراث او دل ببندی و میراث خویش را نادیده بگیری، به الگوهای او تکیه کنی و از پیشوایان خود غافل شوی.

نام‌های دختران ما تغییر کرده یا نزدیک است که از نام‌های عربی به اسامی بیگانه بدل شود. فریادهایی بلند شده که آموزش زبان انگلیسی را همانند زبان مادری مطالبه می‌کنند. ظاهر و پوشش فرزندانمان به بهانه تقلید کورکورانه، به نوعی آشفتگی و بی‌هویتی دچار شده است.

در حالی که ارزش‌های اصیل و استوار در زندگی نسل‌ها رو به زوال گذاشته است.

این وضعیت، زنگ خطری برای پیروزی دشمن و غلبه ارزش‌های اوست، مگر اینکه امت اسلامی به خود بیاید، این حقیقت را دریابد و به دین و وحی بازگردد، همان دینی که همه معانی عزت را در خود جای داده است. باید بدانیم که تقلید، شاخه‌ای از شکست است و شیفتگی به دیگری، گسترده‌ترین راه برای به بردگی کشیده شدن است.

و در وحی آمده است:

{كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ} (شما بهترین امتی هستید که برای مردم پدیدار

شده‌اید.) (آل عمران: ۱۱۰)

رمضان و بنای ارزش‌ها |

از لوازم پیروزی، عزت به این روش و منش، تلاش برای دین و شکیبایی در برابر سختی‌های مسیر است.

۱۸. رمضان و حسابرسی

الحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على أشرف الأنبياء والمرسلين، وبعد.

زمانی که این سخن خداوند متعال را می‌خوانی: **﴿بَلِ الْإِنْسَانِ عَلَىٰ نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ وَلَوْ أَلْقَىٰ مَعَاذِيرَهُ﴾** (بلکه انسان خود از [حال] خویش آگاه است، هرچند [برای توجیه کارهایش] عذرهایی بیاورد.) (قیامة: ۱۴ و ۱۵) چنان شگفت‌زده می‌شوی که گویی مسحور این مکاشفه الهی درباره سرشت انسان در عرصه‌های زندگی دنیا شده‌ای. چند بار هریک از ما تلاش کرده‌ایم تا برای عقب‌ماندگی خود بهانه‌ای بتراشیم، برای تأخیرمان راه‌گریزی بیابیم و فضایی ایجاد کنیم که از تنگنای بازخواست به میدان وسیع توجیحات بگریزیم؟ و هنگامی که در ساختن این بهانه‌های کافی برای معذور ساختن خود موفق می‌شویم، این آیه پیش روی ما ظاهر می‌شود:

﴿بَلِ الْإِنْسَانِ عَلَىٰ نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ وَلَوْ أَلْقَىٰ مَعَاذِيرَهُ﴾ (بلکه انسان خود از [حال] خویش

آگاه است، هرچند [برای توجیه کارهایش] عذرهایی بیاورد.) (قیامة: ۱۴ و ۱۵)

و به ما می‌گوید: بس است این لجاجت و ستیزه‌جویی که می‌خواهی خود را از بازخواست مردم برهانی. حقیقت بزرگ چیزی نیست جز آنچه میان تو و خودت جریان دارد.

رمضان و بنای ارزش‌ها

ماه رمضان از بزرگ‌ترین فرصت‌ها برای گشودن دفتر حساب‌های خود، بررسی، تسویه و بازسازی آن‌هاست. رسول خدا صلی الله علیه وسلم فرمودند: «بینی‌اش به خاک مالیده شد کسی که ماه رمضان را درک کند و آمرزیده نشود.»

چقدر در این ماه به بازنگری در وضعیت خود، سامان دادن به زندگی‌مان، تعیین دوباره اهداف و تنظیم مجدد امورمان نیازمندیم.

حساب‌های بسیاری وجود دارد که نیاز به بررسی و نقد دارند و در رأس آن‌ها رابطه ما با خداوند متعال است، سپس رابطه ما با خانه و خانواده، بستگان، همسایگان، و همچنین برنامه‌ها و اهدافمان، تا مبادا در پایان راه، از کوتاهی خود پشیمان شویم.

چه زیان‌بار است که رمضان بیاید و بگذرد و ما برخی از مفاهیم خود را اصلاح نکرده باشیم یا رابطه خود را تجدید نکنیم یا عادات خود را مطابق با روش خداوند متعال نسازیم. اکنون فرصتی تازه پدید آمده است و به خواست خداوند، این فرصت برای بزرگان از دست نخواهد رفت.

۱۹- شب روشنی‌ها

الحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على أشرف الأنبياء والمرسلين، وبعد.

بی‌گمان، شب‌های دهه پایانی ماه رمضان، بزرگ‌ترین شب‌های دنیا هستند و در میان آن‌ها، شب قدر جای دارد؛ شبی که بنده باید در پی آن باشد، در لحظاتی بکوشد و نهایت تلاش خود را برای درک آن به کار گیرد. پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمودند: «**التَّمِسُّوْهَا فِي الْعَشْرِ الْوَاخِرِ**» (شب قدر را در دهه پایانی رمضان بجویید.) و نیز فرمودند: «**لَيْلَةُ الْقَدْرِ فِي الْوَيْتِ مِنَ الْعَشْرِ الْوَاخِرِ مِنْ رَمَضَانَ**» (شب قدر در شب‌های فرد از دهه پایانی رمضان است.)

آنگاه که خداوند متعال خواست بزرگی این شب و جلوه‌های آن را برای ما آشکار سازد، چنین فرمود:

{لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ (۳) تَنَزَّلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِّنْ كُلِّ أَمْرٍ}

(شب قدر، بهتر از هزار ماه است. فرشتگان و روح [= جبرئیل] در آن [شب]، به فرمان پروردگارشان برای [انجام] هر کاری نازل می‌شوند) (قدر: ۳ و ۴)

تورا با خبر ساخته که عبادت در این شب، برابر با بیش از هشتاد و سه سال و چند ماه است.

رمضان و بنای ارزش‌ها

سپس خداوند متعال برای بیان حال و هوای آن شب، خبر داد که فرشتگان آسمان، از جمله جبرئیل، فرود می‌آیند و همراه با گروه‌های مسلمانان به شادی این افتخار بزرگ می‌پردازند، چنان که فرمود: **{تَنْزِيلُ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِّنْ كُلِّ أَمْرٍ}** (فرشتگان و روح [= جبرئیل] در آن [شب]، به فرمان پروردگارشان برای [انجام] هر کاری نازل می‌شوند.) (قدر: ۴)

و سرانجام، خداوند متعال با کلمه‌ای پر احساس که تا دورترین مرزها دل‌های مشتاق را به خود فرا می‌خواند، پایان این وصف را چنین بیان کرد: **{سَلَامٌ هِيَ حَتَّىٰ مَطْلَعِ الْفَجْرِ}** (آن شب) تا طلوع فجر، سلامت [و رحمت] است.) (قدر: ۵)

شبی که سراسر سلام، شادی و شگفتی است تا سپیده‌دم.

و از نشانه‌های فهم و کمال درک تو آن است که برای این شب با تمام وجود آماده شوی و خود را برای این صحنه بزرگ مهیا کنی.

از جمله اموری که در این راه یاری‌ات می‌کند آن است که دهه پایانی ماه رمضان را با شادی و سرور آغاز کنی، نیت خود را به بالاترین درجه اشتیاق برسانی و از خداوند متعال با تضرع و اصرار یاری و توفیق بخواهی و با دلی سرشار از امید، به سوی او روی بیاوری.

رمضان و بنای ارزش‌ها

با جان و دل به جلوه‌های این شب روی آور و اعضای خود را در محراب عبادت بگستران و به خداوند آنچه از تو نیکوست نشان بده. بر دعای پیامبر صلی الله علیه وسلم مداومت داشته باش: «اللَّهُمَّ إِنَّكَ عَفُوٌّ تُحِبُّ الْعَفْوَ فَاعْفُ عَنِّي» (پروردگارا همانا تو بسیار بخشنده‌ای و عفو و گذشت را دوست داری پس از (گناهان) من در گذر). زیرا اگر خداوند تو را ببخشد، همه درهای توفیق را به رویت خواهد گشود.

نیازهای خود را بارها و بارها به درگاهش عرضه کن، در دعایت الحاح و اصرار داشته باش و او را با جامع‌ترین دعاها بخوان. هیچ‌گاه در خواسته‌هایت احساس ضعف و ناتوانی مکن زیرا هیچ چیز برای خداوند بزرگ نیست.

این شب صلح و آرامش در زمین است، شب بخشش گناهان، مرهم نهادن بر زخم‌های دل‌شکستگان، و گشایش درهای خیرات. و تو که درکی ژرف داری، نباید این شب را به بهانه‌ای ناچیز از دست بدهی.

۲۰- اعتکاف

الحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على أشرف الأنبياء والمرسلين، وبعد.

این شب‌ها شایسته بزرگداشت‌اند و پیامبر گرامی صلی الله علیه وسلم نیز این شب‌ها را گرامی می‌داشت و در آن‌ها اعتکاف می‌نمود و تا زمانی که خداوند جانش را گرفت، این عمل را ترک نکرد. همسران ایشان رضی الله عنهن نیز پس از او به اعتکاف می‌پرداختند و اعتکاف به اجماع علمای امت، سنت است.

امام زهری رحمه الله گفته است: «شگفتا از مردم که اعتکاف را رها کرده‌اند در حالی که رسول خدا صلی الله علیه وسلم برخی کارها را انجام می‌داد و سپس ترک می‌کرد اما از زمان ورودش به مدینه تا هنگام وفات، هرگز اعتکاف را ترک نکرد.»

عطاء رحمه الله نیز گفته است: «معتکف همچون مردی است که حاجتی نزد بزرگی دارد و بر درگاه او می‌نشیند و می‌گوید: تا زمانی که حاجتم برآورده نشود از اینجا نمی‌روم. معتکف نیز در خانه خداوند می‌نشیند و می‌گوید: تا زمانی که آمرزیده نشوم، اینجا را ترک نخواهم کرد.»

از بزرگ‌ترین اهداف اعتکاف، خلوت با خداوند متعال، روی آوردن کامل قلب به سوی او، ترک معاشرت‌های غیرضروری و رهایی از هر آن چیزی است که انسان را از یاد خدا باز می‌دارد.

رمضان و بنای ارزش‌ها

از نشانه‌های فهم و درایت معتکف آن است که به پروردگارش روی آورد، با او خلوت کند و خود را به یاد و ذکر او مشغول سازد. باید سرمایه اصلی خود را در این اعتکاف، قرآن کریم قرار دهد؛ آن را تلاوت کند، در آن تدبّر نماید، بیندیشد و به عمق معانی‌اش پی ببرد زیرا با این کار، به خواسته خود از اعتکاف خواهد رسید. همچنین باید برای خود برنامه‌ای منظم از نمازهای نافله قرار دهد که هیچ‌گاه از آن بازماند. بر معتکف لازم است که تا حد امکان از وسایل ارتباط اجتماعی دوری کند زیرا اگر به آن‌ها مشغول بماند، اغلب موجب پراکندگی ذهن و هدر رفتن وقت خواهد شد و خداوند خود یاری‌دهنده است.

اعتکاف در هر مسجدی که نماز جماعت در آن برگزار می‌شود، صحیح است. اصل آن است که معتکف جز برای ضرورت‌های شرعی یا طبیعی از محل اعتکاف خارج نشود، مانند رفتن برای قضای حاجت یا غسل جنابت. ملاک خروج از اعتکاف آن است که هرگاه عذر شرعی یا حسی وجود داشته باشد، جایز است، در غیر این صورت، خروج روا نیست.

زمان آغاز اعتکاف از هنگام غروب خورشید است و پایان آن پس از غروب خورشید خواهد بود.

رمضان و بنای ارزش‌ها |

از خداوند متعال خواهانیم که سینه‌های ما را برای انجام این عبادت‌های مقرب بگشاید و ما و شما را در بهره‌گیری از این ایام، به گونه‌ای که خیر دنیا و آخرت را برایمان به ارمغان آورد، یاری رساند. بی‌گمان او صاحب اختیار و توانا بر همه چیز است.

۲۱. مرور و هم‌خوانی قرآن

الحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على أشرف الأنبياء والمرسلين، وبعد.

در صحیحین از حدیث ابن عباس رضی الله عنهما روایت شده است که گفت: «پیامبر صلی الله علیه وسلم بخشنده‌ترین مردم در کار خیر بودند و بخشنده‌ترین حالتشان در رمضان بود، زمانی که جبرئیل را ملاقات می‌کردند. جبرئیل علیه السلام هر شب از شب‌های رمضان او را ملاقات می‌کرد تا رمضان به پایان برسد.»

این دیدار هر شب در ماه رمضان برگزار می‌شد و سفرهٔ این ملاقات، بزرگ‌ترین کتابی بود که بر آفریدگان نازل شده است. شیوه‌ای که در آن زمان با این کتاب برخورد می‌شد، با روش امروز مسلمانان تفاوت داشت.

این ملاقات هر شب از شب‌های رمضان انجام می‌گرفت و اگر می‌خواهی جایگاه این دیدار را دریابی، به فاصله‌ای بنگر که جبرئیل علیه السلام از آسمان تا زمین می‌پیمود تا این معنا و مفهوم بزرگ تحقق یابد.

شگفتی من و تو پایان نمی‌پذیرد مگر آن که درک کنیم این کار تنها برای قرآن بود، برای تدبر و بررسی معانی همین مصحف‌هایی که در کتابخانه‌ها غبار گرفته، تابش خورشید رنگ آن را در طاقچه‌های خانه‌هایمان تغییر داده و دست فراموشی آن را در کسوها و گوشه‌های مساجد ما پنهان کرده است!

رمضان و بنای ارزش‌ها |

چند بار پیش آمده از دیدن قرآنی که در طبقه‌های کتابخانه مهجور مانده است غمگین شوی؟ و اگر هم دستی به سوی آن دراز شود، تنها برای تبرک است!

چند بار صدای ندا دهنده‌ای تو را تکان داده که بی‌توجهی ما به قرآن را یادآوری کرده و ما را سرزنش نموده، در حالی که از قرآن رویگردان هستیم و وقتمان را به چیزهای دیگر می‌گذرانیم: **يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِّمَا فِي الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ** (ای مردم! بی‌گمان، اندرزی از سوی پروردگارتان برای شما آمده است و درمانی برای آنچه در دل‌هاست و هدایت و رحمتی برای مؤمنان.) (یونس: ۵۷)

آنچه مایهٔ اندوه و حسرت است این است که حتی در ماه رمضان نیز لذت این صحنه از بین می‌رود، زمانی که می‌بینی فرزندان مسلمانان تنها به خواندن ظاهر قرآن مشغولند، نه تدبر در معنای آن!

چه حسرتی است وقتی که می‌بینی جبرئیل هر شب در طول یک ماه کامل در سفری دور از آسمان به زمین می‌آید تنها برای این قرآن، در حالی که هیچ یک از ما زحمت نمی‌کشیم تا تفسیری مختصر به دست گرفته و دست‌کم معنای سورهٔ فاتحه و معوذتین را بفهمیم!

۲۲. بزرگداشت متن شرعی

الحمد لله رب العالمین، والصلاة والسلام على أشرف الأنبياء والمرسلین، وبعد.

ام‌الفضل بنت حارث، کُریب را از مدینه به شام نزد معاویه فرستاد تا کاری برای او انجام دهد. هنگامی که کُریب به شام رسید، ماه رمضان آغاز شد و او هلال ماه را در شب جمعه مشاهده کرد. سپس در پایان ماه به مدینه بازگشت. ابن عباس رضی‌الله‌عنهما از او پرسید: «چه زمانی هلال ماه را دیدید؟» کُریب پاسخ داد: «شب جمعه.» ابن عباس گفت: «اما ما آن را شب شنبه دیدیم و همچنان روزه می‌گیریم تا سی روز کامل شود یا هلال را ببینیم.» کُریب پرسید: «آیا رؤیت و روزه گرفتن معاویه برای ما کافی نیست؟» ابن عباس پاسخ داد: «نه، این‌گونه رسول‌الله صلی‌الله‌علیه وسلم ما را امر کرده است.»

به داستان این شخصیت برجسته علمی، ابن عباس رضی‌الله‌عنهما بنگر که چگونه به سؤال کُریب پاسخ داد: **«این‌گونه رسول‌الله صلی‌الله‌علیه وسلم ما را امر کرده است.»**

امروز امت اسلامی چقدر به چنین درکی از وحی و به کار بستن سخن این عالم بزرگ نیاز دارد!

رمضان و بنای ارزش‌ها

چه می‌شد اگر امروز همهٔ افراد امت، مسئولان و نظام‌های آن، بر اساس این معنا حرکت می‌کردند: «این‌گونه رسول‌الله (صلی‌الله‌علیه‌وسلم) ما را امر کرده است.»

امام مالک رحمه‌الله سخن مشهوری دارد که می‌فرماید: «آخر این امت اصلاح نخواهد شد مگر به همان چیزی که اول آن اصلاح شد.»

امروزه دیگر پنهان نیست که برخی تلاش می‌کنند تا دین خداوند متعال را به بهانهٔ فقه، آسان‌گیری، فهم واقعیت‌ها و همراهی با زمانه، نرم و سبک جلوه دهند در حالی که این تلاش‌ها در حقیقت مقابله‌ای آشکار با همان سخن استوار و محکم آن عالم بزرگوار است!

امروزه می‌بینیم کسانی را که دیگر از کوتاه کردن ریش خود ابایی ندارند، تا جایی که از آن تنها ظاهری باقی مانده است. لباسشان را آن قدر بلند می‌کنند که از مچ پا می‌گذرد. موسیقی دیگر برایشان اهمیتی ندارد و در هر محفلی حضور می‌یابند، حتی اگر گناه در آن آشکار باشد. همچنین، معاملات ربوی را با توجیه فتوایی که پایه و اساسی در واقعیت ندارند، گسترش داده‌اند.

در میان زنان ما نیز حجاب چنان نازک شده که به سختی بخشی از صورت را می‌پوشاند. هر آنچه دیروز ممنوع بود، امروز جایز شمرده می‌شود و می‌گویند در آن

رمضان و بنای ارزش‌ها |

اختلاف نظر وجود دارد و مسئله دو دیدگاه دارد. اگر این وضعیت در میان کسانی است که به ظاهر پایبند دین هستند، پس حال دیگران چگونه خواهد بود؟ آنچه در اینجا بیان کردم تنها نمونه‌هایی است که دلایل شرعی آن کاملاً صحیح و معتبرند، با این حال دستخوش تأویل و توجیه مخالفت و یافتن عذرهایی شده‌اند که معنای اصلی را کنار می‌زنند. این نمونه‌ها را می‌توان به بسیاری از متون شرعی دیگر نیز تعمیم داد.

۲۳. الگو و قدوه

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على أشرف الأنبياء والمرسلين، وبعد:

امروز، هیچ نیازی برای امت اسلامی ضروری‌تر از شناخت سنت پیامبرش صلی الله علیه وسلم و سیره ایشان در زندگی نیست. چه اندازه این امت شادمان می‌شد اگر به تدبر و فهم دقیق سیره پیامبرش صلی الله علیه وسلم اهتمام می‌ورزید!

عایشه رضی الله عنها روایت کرده است: «رسول الله صلی الله علیه وسلم در حالی که روزه بودند، همسران خود را می‌بوسیدند و نوازش می‌کردند و ایشان بیش از هر کسی بر خود مسلط بودند.»

این‌گونه بود که رسول الله صلی الله علیه وسلم در خانه، جلوه‌هایی از شادی و سرزندگی می‌آفریدند و از لحظات ساده، انس، لطافت و زیبایی می‌ساختند در حالی که در همان زمان، زندگی را مدیریت می‌کردند و تاریخ بشریت را در یکی از سخت‌ترین دوره‌های تاریخ رقم می‌زدند.

با وجود دغدغه‌های سنگینی که بر دوش داشتند و بارهای سختی که ایشان را خسته می‌کرد، شادی همسر و نشاط خانه‌شان را در تعارض با این امور نمی‌دیدند.

رمضان و بنای ارزش‌ها

گویی پیامبر صلی الله علیه وسلم به هر فرد از امت خویش پیامی می‌دهند که تعادل، یک انتخاب نیست بلکه اصلی ضروری در مدیریت زندگی است و اختلال در آن، موجب اختلال در تمام جنبه‌های زندگی خواهد شد.

مایه تأسف است که برخی از ما تنها برای پروژه‌های شخصی خود زندگی می‌کنند یا شادی را در محیط کارشان می‌جویند اما این کار به بهای نادیده گرفتن خانه، خانواده و زندگی خانوادگی‌شان تمام می‌شود. این تنها نمونه‌ای از اختلالی است که به شکلی نگران‌کننده در زندگی ما ریشه دوانده است.

اگر اندکی ژرف‌تر بنگریم، درمی‌یابیم که پیامبر صلی الله علیه وسلم چگونه محبت را در خانه‌شان جاری می‌ساختند و آن را در جلوه‌های متعددی به کار می‌بستند به گونه‌ای که احساسات را همراه با اشتیاق به اوج می‌رساندند. حتی در لحظات گرسنگی و تشنگی، فضایی گسترده برای ابراز محبت و اشتیاق فراهم می‌کردند.

در حالی که بسیاری از مردم از گفتن یک کلمه محبت‌آمیز، ارسال پیامی مشتاقانه یا تماس‌هایی که یادآور خاطرات باشند دریغ می‌ورزند، همسرانی هستند که در دریای احساسات غوطه‌ورند اما هیچ تلاشی برای پاسخ‌گویی به این نیازهای عاطفی نمی‌بینند. در نتیجه خانه‌ها به زندان‌هایی شباهت پیدا کرده‌اند که در آن‌ها چیزی جز صحنه‌های خشونت، سردی و بی‌توجهی دیده نمی‌شود!

رمضان و بنای ارزش‌ها

بخش بزرگی از شکایات زناشویی در دادگاه‌ها و بسیاری از موارد طلاق و جدایی در روزگار ما، ریشه در نبود محبت و غفلت هر یک از همسران نسبت به دیگری دارد. در حالی که یک کلمهٔ محبت‌آمیز، یک پیام سرشار از اشتیاق یا گفت‌وگویی صمیمی می‌تواند خانه‌های ما را به بوستان‌هایی از زیبایی تبدیل کند؛ جایی که طراوت زندگی را در آن بیابیم و آرزوهای خود را محقق شده ببینیم.

حال تصور کنید اگر این احساسات محبت‌آمیز، تمام اعضای خانواده را دربرگیرد چه تأثیر عمیقی خواهد داشت! فرزندان در چنین محیطی از لحاظ فکری، روانی و عاطفی مصون خواهند ماند و در برابر تهدیدهای کسانی که در کمین باورها و ارزش‌های آن‌ها نشسته‌اند، محافظت خواهند شد.

۲۴. رعایت حرمت‌ها

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على أشرف الأنبياء والمرسلين، وبعد:

ابوهریره رضی الله عنه روایت کرده است که ما نزد پیامبر صلی الله علیه وسلم نشسته بودیم که مردی آمد و گفت: ای رسول خدا، هلاک شدم! پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمودند: «چه شده است؟» گفت: با همسرم در حالی که روزه بودم، هم‌بستر شدم. پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمودند: «آیا برده‌ای را می‌یابی که آزاد می‌کنی؟» گفت: نه. فرمودند: «آیا توانایی داری که دو ماه پی‌درپی روزه بگیری؟» گفت: نه. فرمودند: «آیا می‌توانی شصت مسکین را غذا بدهی؟» گفت: نه... (ادامهٔ حدیث).

او در روز ماه رمضان با همسرش هم‌بستر شد و شریعت اسلامی برای چنین عملی کفاره‌ای قرار داد که آتش سوزان آن را تا پایان عمر احساس کند!

این عمل که در اصل جایز است، به دلیل روزه حرام شد و وقتی این حرمت شکسته شد، شریعت اسلامی مجازاتی سخت و بازدارنده تعیین کرد چنان که اگر توانایی آزاد کردن برده را نداشته باشی، باید دو ماه پی‌درپی روزه بگیری تا از نو بر شهوات و خواسته‌های زودگذر خود غلبه کنی، حرمت‌های الهی را بزرگ بداری و حقوق خداوند را به جا آوری.

رمضان و بنای ارزش‌ها

به نظر می‌رسد شریعت با این مجازات می‌خواهد نشان دهد که انسان، هرچند در شرایطی دشوار قرار گیرد، باز هم می‌تواند بر تمایلات و خواهش‌های نفسانی خود غالب شود. همچنین بیاموزد که اندکی از لذت‌های زودگذر، می‌تواند موجب زیان و خسرانی بزرگ شود!

چه شکوه و عظمتی در احکام این شریعت نهفته است اگر ژرفای آن را با دل و جان درک کنیم!

این مجازات سخت و قاطع در برابر لحظه‌ای است که مرد به همسرش نیاز پیدا کرد، اما در زمانی نامناسب و غیرمجاز!

در عین حال، این نیازی طبیعی در وجود هر انسانی است زیرا اسلام دوست دارد مؤمن از وابستگی‌های خاکی رها شود، بر ضعف‌های بشری خود غلبه کند و روح، انگیزه‌ها و تمایلاتش را به سمت ملکوت آسمان تعالی بخشد. او باید این جسم و خواسته‌هایش را ناچیز بشمارد، وحی آسمانی و انوار آن را بپذیرد و این شریعت نورانی را مقدس بداند، از فرمان‌های آن پیروی کرده و در برابر حدود آن متوقف شود. پس چگونه است حال کسی که در برابر نصوص این شریعت، هر بار به تردید و تشکیک می‌افتد، تلاش می‌کند تا میان احکام برخورد ایجاد کند و بی‌پروا درباره هر مسئله‌ای اظهار نظر می‌کند؟ هرگاه آیه‌ای از کتاب خدا یا حدیثی از پیامبر خدا صلی

رمضان و بنای ارزش‌ها

الله علیه وسلم در برابرش قرار گیرد، آن‌ها را با تکیه بر راحتی و آسایش خود از زندگی کنار می‌زند، بدون اینکه حتی زحمت پرسیدن از اهل علم را به خود بدهد.

این ماجرا بار دیگر جایگاه نصوص این شریعت را در دل‌های ما زنده می‌کند و ما را به بزرگداشت و تعظیم آن وامی‌دارد تا جایی که همین شریعت می‌تواند زندگی ما را در دنیا و آخرت سامان دهد.

۲۵. رفع حرج و تنگنا

ابن عباس رضی الله عنهما روایت می‌کند که رسول خدا صلی الله علیه وسلم از مدینه به سوی مکه خارج شدند و در راه روزه گرفتند تا اینکه به عسفان رسیدند. سپس ظرفی آب خواستند و آن را بالا بردند تا مردم ببینند و روزه‌شان را افطار کردند و این ماجرا در ماه رمضان رخ داد. ابن عباس می‌گفت: «پیامبر صلی الله علیه وسلم روزه گرفتند و افطار کردند، پس هر کس بخواد روزه بگیرد و هر کس بخواد افطار کند.»

اسلام، واجبات خود را ابزاری برای تربیت و اصلاح انسان قرار داده است اما هرگاه این تکالیف موجب آسیب به جان انسان شوند، احساس سختی و فشار بر او وارد کنند یا او را به تنگنا و مشقت بیندازند، اجرای این احکام متوقف و از عهده مکلف برداشته می‌شود. در این شرایط، شخص در برابر آن تکلیف بری‌الذمه محسوب شده و مسئولیتی بر عهده ندارد. هدف از این احکام، پرورش اخلاق، تهذیب نفس و پالایش احساسات انسان است اما اگر این تکالیف به باری سنگین و مشقت‌آمیز تبدیل شوند، دیگر حکمتی برای الزام به آن‌ها باقی نمی‌ماند.

در روایتی دیگر، پیامبر صلی الله علیه وسلم در راه متوجه شدند که مردی به دلیل شدت خستگی سایبانی بر سر دارد. پس توقف کردند، ظرفی خواستند و از آن

نوشیدند. با این عمل خواستند نشان دهند که شریعت برای اصلاح و تربیت انسان آمده است، نه برای شکنجه و عذاب او.

گویی پیامبر صلی الله علیه وسلم به ما می‌گویند: «شریعت شما سهل و آسان‌گیر است و از قید و بندهای سخت خالی است. این شریعت با شرایط و احوال انسان همراهی کرده و فراتر از توان و ظرفیت او تکلیفی بر او تحمیل نمی‌کند.»

چه بسا این حدیث پرده از ابهامات ذهن برخی برمی‌دارد که گمان می‌کنند این شریعت سخت‌گیرانه است و به احساسات و شرایط انسان توجهی ندارد. اما اگر این افراد با دقت و تأمل به این شریعت بنگرند، جلوه‌های زیبای آن را در احکامش خواهند دید. رسول خدا صلی الله علیه وسلم با این عمل، می‌خواستند شادی و آسایش ناشی از پیروی از اسوهٔ حسنه را به دل‌ها برگردانند و خود، پیش‌قدم در رفع مشقت و آسان‌گیری شوند زیرا می‌دانستند این کار، بسیاری از پرسش‌های همراهان را برطرف کرده و الگویی عملی برای تمام یاران‌شان خواهد بود.

پیامبر صلی الله علیه وسلم می‌توانستند در همان لحظه به آن مرد بسیار خسته اجازهٔ نوشیدن بدهند و از کنار ماجرا بگذرند اما در این صورت، پیام روشن و کامل منتقل نمی‌شد و هرکس در ارزیابی شرایط خاص و استثنایی دچار تردید می‌گردید و بسیاری نیز تصویری واضح و روشن از این گونه موارد پیدا نمی‌کردند.

رمضان و بنای ارزش‌ها

امروز امت اسلامی چقدر نیازمند الگویی است که در تمام رویدادهای زندگی‌شان، لحظه به لحظه حضور داشته باشد! چقدر خانه‌ها به همسری نیاز دارند که تعالیم شریعت را در فضای خانه جاری سازد!

چه بسیار فرزندان که به پدری راستگو، مهربان و دلسوز محتاجند. و چه اندازه مساجد مسلمانان به امامی نیاز دارند که بفهمد نیاز نمازگزاران به عمل و الگوی رفتاری او، بسیار بیشتر از نیازشان به سخنرانی و موعظه‌هایش است!

۲۶. جلوه سحرخیزان در آسمان

ابو سعید خدری (رضی الله عنه) روایت کرده است که پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمودند: «فَإِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى الْمُتَسَحِّرِينَ» (همانا خداوند و

فرشتگانش بر سحرخیزان درود می‌فرستند.) (سنن ابن ماجه، حدیث ۱۷۴۷)

به این صحنه رمضان که هر شب از شب‌های این ماه مبارک تکرار می‌شود بیندیش!

صحنه‌ای که در آن رویدادهای زمین با رویدادهای آسمان هماهنگ می‌شوند!

همین که سحری خوردن را آغاز می‌کنی، خداوند نزد فرشتگانش از تو ستایش

می‌کند و فرشتگان در همان لحظه سحر برای تو دعا می‌کنند!

خدای من! چه شادی‌هایی در این لحظه نهفته است! اگر انسان این صحنه را درک

می‌کرد و آن را در ذهن خود مجسم می‌ساخت و به ژرفای آن می‌اندیشید، هنگام

سحر با قلبی آکنده از شادی و سرور برای ستایش پروردگارش و دعای فرشتگانش

برمی‌خاست!

این پاداش برای چند لقمه در وقت سحر است، پس حال کسی که اهل طاعت است،

حدود الهی را رعایت می‌کند و شعائر خداوند را در سراسر زندگی‌اش بزرگ می‌شمارد

چگونه خواهد بود؟

رمضان و بنای ارزش‌ها

و اگر بپرسی چرا این همه بزرگداشت برای خوردن سحری است؟ چرا این لحظات کوتاه از عمر انسان چنین مورد توجه و عنایت قرار گرفته‌اند؟

یکی از پاسخ‌هایی که از همان ابتدا به ذهن می‌آید این است که هر حکمی در شریعت جایگاه ویژه‌ای دارد و سزاوار گرامیداشت است و برای آن، الطاف و کرامت‌هایی در نظر گرفته شده که از تصور انسان فراتر است!

پس اگر خداوند بزرگ و بلندمرتبه، همان خالق بی‌همتا، چنان سحرخیز را گرامی می‌دارد که در لحظه سحری، نزد فرشتگان آسمان او را می‌ستاید، حال کسی که تمام عمر خود را در راه جلب رضای او صرف کرده است، چگونه خواهد بود؟

کسی که در دل شب، در لحظات سحر به پیشگاه پروردگارش سجده می‌کند، با امید و نیاز، دست دعا برمی‌دارد و در لحظات سختی و حاجت، دل به درگاهش می‌سپارد، چه جایگاهی نزد او دارد؟

این پروردگار مهربان ماست که حتی زمانی که بخشی از خواسته‌های نفسانی خود را برآورده می‌کنیم، ما را گرامی می‌دارد، پس چگونه خواهد بود وقتی که برای او تلاش می‌کنیم یا از چیزی به خاطر رضایتش چشم‌پوشی می‌کنیم؟ ای خدا! این معنا چقدر شایسته آن است که احساسات، عواطف و لحظات دلتنگی ما را به خود مشغول سازد!

ای سحرخیز!

وقتی به سوی سحری رفتی، سخن پیامبرت صلی الله علیه وسلم را به یاد آور که به عرباض بن ساریه فرمودند: «بیا به سوی این غذای پربرکت!»

و تأمل کن در سخن ایشان صلی الله علیه وسلم که درباره خوردن سحری فرمودند: «سحری برکتی است که خداوند به شما عطا کرده، پس آن را ترک نکنید.»

مبادا در خوردن سحری کوتاهی کنی در حالی که پیامبرت صلی الله علیه وسلم به تو می‌گوید: «سحری خوردن برکت است، پس آن را ترک نکنید، حتی اگر یکی از شما جرعه‌ای آب بنوشد زیرا خداوند و فرشتگانش بر سحرخیزان درود می‌فرستند.»

و به یاد داشته باش که هنگام خوردن سحری، خیرات آسمان و صحنه‌های رضایت را برای خود فرامی‌خوانی.

۲۷. نگرانی‌های مربیان

ربیع بنت معوذ رضی الله عنها می‌گوید: «ما روزه می‌گرفتیم و کودکان خود را نیز به روزه وامی‌داشتیم. برای آن‌ها عروسکی از پشم می‌ساختیم و هرگاه یکی از آن‌ها بر اثر گرسنگی گریه می‌کرد، آن را به او می‌دادیم تا وقتی که وقت افطار برسد.» (صحیح بخاری، حدیث ۱۹۶۰)

به این ماجرای رضانی بیندیش که ربیع در آن، داستان جامعه‌ای را بازگو می‌کند که ارزش‌ها چنان در آن ریشه دوانده بود که به نیروی محرک امور و دغدغه‌هایشان تبدیل شده بود و حکایت از فرهنگی داشت که در آن دوره از تاریخ، بر زندگی مردم سایه افکنده بود.

تربیت چنان جایگاهی در میان آنان داشت که ذهن و زمانشان را به خود مشغول کرده بود و بخش بزرگی از اندیشه‌شان را به آن اختصاص می‌دادند و برای به ثمر نشستن آن، از هر وسیله ممکن بهره می‌بردند.

آن‌ها تنها به آموزش اصول دین و تشویق فرزندان‌شان به پذیرش مبانی آن بسنده نمی‌کردند بلکه حتی در انجام عبادات مستحب، نه فقط واجبات، آن‌چنان تلاش می‌کردند که وقت خود را وقف آنان می‌کردند و با ایشان می‌ماندند و فعالیت‌هایی برای سرگرمی‌شان فراهم می‌کردند تا بتوانند روزه را تا زمان افطار به پایان برسانند.

رمضان و بنای ارزش‌ها

اگرچه روزه بر این کودکان واجب نشده بود اما آن نسل به تأثیر تربیت و نقش بزرگ آن در پرورش نسلی که بتواند این مفاهیم را درک کند و در آینده بر اساس آن‌ها زندگی کند، ایمان داشت. آنان به خوبی می‌دانستند که هر تلاشی که در دوران کودکی صرف شود، در آینده بیشترین بهره را برای صاحبش به همراه خواهد داشت. به این ماجرا بیندیش و آن را با وضعیت برخی از خانواده‌های مسلمان مقایسه کن که حتی فرزندان خود را به ادای نماز واجب تشویق نمی‌کنند! چه بسا می‌بینی که این فرزندان از بزرگ‌ترین واجب الهی غافلند و برای خانواده‌هایشان هیچ اهمیتی ندارد، چه رسد به این که احساس مسئولیت کنند در برابر نخستین پرسشی که در روز قیامت، در محضر خداوند از آنان خواهد شد!

و اگر اندکی در این مقایسه دقت کنی، تفاوتی آشکار خواهی دید میان خانواده‌هایی که همچون آنچه ربیع روایت کرده است، تربیت فرزندان دغدغه اصلی آن‌هاست و ذهن و دلشان را به خود مشغول کرده، با خانواده‌هایی که برای فرزندان‌شان انواع وسایل تکنولوژی و ابزارهایی که اخلاق، ارزش‌ها و اصولشان را ویران می‌کند، تهیه می‌کنند در حالی که هنوز به سن هفت یا هشت سالگی نرسیده‌اند و حتی خود را به پرسیدن از پیامدها و آثار ارزشی این مسائل نیز زحمت نمی‌دهند.

خانواده‌های دیگری هم هستند که به حجاب دخترانشان بی‌اعتنا هستند، چنان که دختر به سن بلوغ نزدیک می‌شود در حالی که نه مفهوم حجاب را می‌داند و نه

رمضان و بنای ارزش‌ها |

اهمیت آن را در محیط خانواده احساس کرده است. وقتی بزرگ می‌شود، حجاب را باری سنگین و محدودکننده می‌بیند، با آن انس نمی‌گیرد و همواره با آن در کشمکش است؛ نه حقیقت شرعی آن را درک کرده و نه از همان کودکی بر ارزش‌ها و اصول آن تربیت شده است.

چقدر به این دغدغه‌های بزرگ در هر خانه، خانواده و جامعه نیازمندیم!

۲۸. صحنه‌هایی از عمل و الگو گرفتن

در صحیحین (بخاری و مسلم) از عائشه رضی‌الله‌عنها روایت شده است که رسول الله صلی‌الله‌علیه‌وسلم از وصال (پیوسته روزه گرفتن بدون افطار) نهی کردند، به خاطر رحمت بر امت. یاران گفتند: «اما شما وصال می‌کنید!» فرمودند: «**من مانند شما نیستم، پروردگارم مرا سیر و سیراب می‌کند.**»

در حدیث ابن عمر آمده که رسول‌الله صلی‌الله‌علیه‌وسلم وصال کرد و مردم نیز از او پیروی کردند، اما بر آن‌ها دشوار شد، پس ایشان آن‌ها را از این کار نهی فرمود. همچنین در حدیث انس آمده که پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وسلم وصال کرد و گروهی نیز با او همراه شدند. وقتی این موضوع به ایشان رسید، فرمودند: «**اگر ماه ادامه پیدا می‌کرد، من همچنان به وصال ادامه می‌دادم تا کسانی که به سخت‌گیری افراط می‌کنند از سخت‌گیری‌شان دست بکشند.**»

هنگامی که این ماجرا را می‌خوانی، رسول‌الله صلی‌الله‌علیه‌وسلم را می‌بینی که با وجود آمرزش گناهانش، در عبادت پروردگارش، خودسازی و تقویت نفس، نهایت تلاش خود را به کار می‌گیرد. ایشان دو روز پیاپی روزه می‌گیرد و چه معنایی از عمل و پشتکار از این الگو دریافت می‌شود! این پیام بزرگی است که پیامبر صلی‌الله‌علیه

رمضان و بنای ارزش‌ها

وسلم به والدین و مربیان می‌دهد و آنان را به اهمیت عمل و اجرای دستورات قبل از هر چیز فرامی‌خواند.

در مقابل، شاهد هستیم که نسل تربیت‌شدهٔ ایشان، حتی در کارهای دشوار و طاقت‌فرسا، به جای اینکه به دنبال عذر و بهانه‌ای برای شانه خالی کردن باشند، در پی الگو گرفتن از پیامبر صلی الله علیه وسلم بودند. آنان به جای گریز از تکلیف، مشتاقانه به دنبال پیروی بودند و برای رسیدن به آن تلاش می‌کردند.

این ماجرا در نهایت پیامی بزرگ دارد: **پیروی باید منضبط باشد.** همان طور که کاستن از احکام شریعت نادرست است، افزودن به آن نیز خطاست. محبت و شوق به پیامبر صلی الله علیه وسلم مجوزی برای افراط نیست، بلکه شریعت با آن مخالفت کرده و آن را در تنگ‌ترین حدود خود محدود می‌کند و این رفتار را تجاوز از مرزهای الهی می‌داند که مستحق کیفر است.

پیامبر صلی الله علیه وسلم با وجود دشواری وصال، یاران را از آن بازداشت، اما آن‌ها به جای خوشحالی از این آسان‌گیری، نزد ایشان رفتند و پرسیدند: «اما شما وصال می‌کنید!» گویا می‌گفتند: «ما هم می‌خواهیم وصال کنیم! چه تفاوتی میان ما و شما وجود دارد؟»

رمضان و بنای ارزش‌ها |

این‌ها همان انسان‌های بزرگی بودند که به انجام عمل شادمان می‌شدند و به سوی آن اشتیاق داشتند. آن‌ها زندگی را در کار و عمل می‌دیدند و به خوبی می‌دانستند که سستی و اهمال، جزتابهی زیان به دنبال ندارد.

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على أشرف الأنبياء والمرسلين، وبعد:

این روزها، روزهای عید است؛ روزهای سرزندگی و شادی. این همان قصه شوق و اشتیاق است که هر قومی برای خود عیدی دارد و این، عید ما مسلمانان است، چنان که پیامبر اکرم صلی الله علیه وسلم فرمودند. امروز، هر یک از ما حق دارد که این مفهوم بزرگ را احساس کند، چنان که خداوند متعال فرموده است: **وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَاكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ**؛ (و باید که عدد [روزهای روزه] را کامل کنید و خدا را به پاس آنکه شما را هدایت کرده است، به بزرگی یاد کنید، باشد که سپاسگزاری نمایید.) (بقره: ۱۸۵)

ای مسلمانان! در خانه‌های خود تکبیر بگویید و زمین را با این سنت که در حال فراموشی است، زنده کنید. به بازارها و خیابان‌های خود بروید و در میان جهانیان چنین ندا دهید:

الله اكبر، الله اكبر، الله اكبر، لا اله الا الله، الله اكبر، الله اكبر والله الحمد.

سنت تکبیر، از غروب آخرین روز رمضان آغاز می‌شود و تا زمانی که امام برای نماز عید حاضر شود، ادامه دارد. خود را آراسته کنید و زیباترین لباس هایتان را بپوشید. شادی

رمضان و بنای ارزش‌ها

خود را ابراز کنید و به هر طریق مشروع و جایز، سرور و نشاط را به نمایش بگذارید که این از دین خداوند و از جلوه‌های زیبای شریعت اوست.

دستان محبت بر سر پدران و مادران خود بکشید، خانواده و فرزندان را در آغوش بگیرید، با دوستان خود دست دهید و از اختلافات درگذرید. معنای عید را به تصویر بکشید و مجالی به شیطان ندهید تا شادی‌های زندگی را از دل‌هایتان بزداید.

در صبح عید قبل از هر غذایی خرما بخورید و از خانه‌های خود بیرون نروید مگر آنکه چیزی خورده باشید. از یک راه به نماز عید بروید و از راهی دیگر بازگردید تا زمین، شاهد بندگی شما باشد. از نماز عید غافل نشوید.

به دیدار یکدیگر بروید و در خانه‌ها را بکوبید که این از بزرگ‌ترین تقرب‌ها به خداوند متعال است. جلوه‌های عید را بیشتر کنید، شادی‌های آن را وسعت دهید و در این مسیر، از تلاش باز نایستید. نیت خود را نیکو کنید و امید داشته باشید که حق ماندگار است و باطل نابودشدنی؛ و پیروزی، همراه اسلام خواهد بود از سپیده‌دم تاریخ تا قیام قیامت.

از خداوند خواهانیم که امور مسلمانان را اصلاح فرماید و آنان را در خدمت به دین خویش تا روز قیامت یاری دهد. او یاری‌دهنده و تکیه‌گاه ماست، و همه نیرو و توان از اوست. همانا او ولیّ و توانا بر انجام این کار است.